

Muzejní noviny

Číslo 29 (2006/1)

Regionální muzeum a galerie v Jičíně

cena 20,- Kč

Údrnická Lhota

Únětice

Bílsko u Kopidlna

Údrnice

Pohlednice a výřezy z pohlednic ze sbírky Ing. Karla Čermáka

Obec Údrnice leží v jihozápadní části jičínského regionu. Rozkládá se v mělkém údolí chráněném na východě a severovýchodě mírným návrším, jež se odedávna říkalo "Na Vrchách". Podobným, mírně se sklánějícím návrším je ohraničena také na jihu, kde se otevírá

příchod k sousedním Úněticím. Oblast k západu stoupá směrem k Libáni, na jihovýchodním hřebetu leží Údrnická Lhota. Jižně od Údrnic se rozkládá obec Bílsko.

Údrnice, Údrnickou Lhotu, Únětice a Bílsko spojuje společná správa obecního úřadu v Údrnicích. Ačkoli dnes vytvářejí jeden

správní celek, prošla každá z obcí svým vlastním, specifickým vývojem. Zatímco osudy Údrnic a Údrnické Lhoty jsou si přitom velmi blízké, neboť je utvářely podobné historické události, dějiny Únětic a zejména pak Bílska charakterizují jiná, na Údrnicích a Údrnické Lhotě většinou nezá-

vislá dějinná specifika.

Ve starších písemných pramenech a literatuře české jazykové proveniencce se Údrnice, Údrnická Lhota a Únětice připomínají svými starými názvy - *Oudrnice*, *Lhota Oudrnická* a *Ounětice*. Dnešní podoba jejich názvů - *Údrnice*, *Údrnická Lho-*

Přečtěte si... Obce Údrnice, Údrnická Lhota, Únětice, Bílsko • Archeologie • Příroda • Mesaliance v rodině Schliků
Pražáci v Jičíně • Jičín v roce 1906 • Z Kablíkovy sbírky ptactva • Denáry českých přemyslovských knížat část 3. • Počasi v roce 2005

Údrnice. Výřez z pohlednice ze sbírky Ing. Karla Čermáka

ta a Únětice - byla úředně zavedena teprve v roce 1927. Podoba názvu obce Biłsko se ustálila mnohem dříve, snad zúžením z tvaru *Bielsko*, a dále se již neměnila.

První písemné zmínky o Údrnicích a Údrnické Lhotě

Osudy Údrnic a Údrnické Lhoty nám písemné prameny umožňují sledovat od prvního desetiletí 14. století. Obě obce tehdy přináležely k majetku pana Voka z Rotštejna (*Vok de Rotsteyna*, *Vok de Rotensteina*), jednoho z četných příslušníků mohutného rodu Markvartů. Kromě Údrnic, Údrnické Lhoty a několika dalších statků na jihozápadním Jičínsku (např. Ketně a Bartoušova) spravoval pan Vok rodový hrad Rotštejn a řadu vesnic v jeho širším okolí (např. Klokočí, Loktuš, Dubcko, Vráty, Loučky, Bystrou, Bukovinu či Klimkovic). Nejpozději v roce 1318 se však v důsledku rodinných majetkoprávních sporů dostal do otevřeného konfliktu s mnoha svými příbuznými,

dalšímu drancování svých statků začal Vok jednotlivé skůdce pohánět před zemský soud.

V případě Údrnic figurují mezi obžalovanými např. Ondřej z Mostku (*Andream de Mostca*), Ratibor ze Železnice (*Ratibor de Zeleznice*) či Zdislav ze Zvířetic (*Sdislaum de Zwierzeticz*), v případě Údrnické Lhoty pak např. Léva z Konecchlumí (*Lewam de Koneczchlumye*). Celý spor mezi znepřátelenými stranami se značně zkomplikoval roku 1322 zjetím pana Voka na jeho tvrzi (*municione*) v Údrnické Lhotě. Tehdy se proti učiněnému bezprávi ohradila i Vokova žena Rychce z Rotštejna (*Richezie de Rotsteyna*), která měla na statcích svého muže zapsané věno ve výši 800 hřiven stříbra. Před zemským soudem si stěžovala na Jaroslava z Luh (*Jaroslaum de Luha*) a Bohuslava, Otu a Jana z Labouně (*Bohuslaum de Labunye*, *Otonem*, *Jan ibidem*), kteří se podle jejich slov neprávem zmocnili Bartoušova, Údrnické Lhoty i s tvrží, dvou dílů Ketně i s keteňským mlýnem, části vsi Údrnice a také všech pří-

nice (in *Vdrnicz*) a Údrnická Lhota (in *Lhotie*) (EMLER, J. (ed.). *Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae* I. Pragae 1870, s. 58 ad., n. 204, 314.). O závěrech, k nimž v posuzování sporu zemský soud dospěl, nás prameny sice přímo neinformují, je však zřejmé, že ačkoli Vok z Rotštejna řadu svých přívrhů, zůstala část jeho majetku - mj. i Údrnice a Údrnická Lhota - v držení jeho odpůrců. Potvrzuje to i další zpráva o Údrnicích, kterou spolu s datací 1356 - 1360 nacházíme opět v deskách zemských. Jako majitel obce se v ní zmiňují bratři Bohuněk z Dolan (*Bohunco de Dolan*), připisující na Údrnicích věno své manželce Ance (*Ankam*), a Markvart z Bartoušova (*Marquardam de Bartos-*

bouně, Zlivské či později na Bradské z Labouně.

Údrnice a Údrnická Lhota ve 14. - 16. století

Podle zpráv písemných pramenů si Labouňští podrželi své vlastnické právo na Údrnice a Údrnickou Lhotu ještě po několik svých generací. Jejich sídlem se stala údrnická tvrz "Hrádek", kterou snad sami vystavěli, zatímco tvrz v Údrnické Lhotě se po roce 1322 již nepřipomíná a lze tedy předpokládat, že zanikla.

Roku 1393 se jako majitel obou vsí znovu připomíná Markvart z Bartoušova a Údrnic, o němž navíc víme, že od roku 1381 zastával úřad jičínského rychtáře a v letech 1393 - 1398 úřad purk-

Únětice. Výřez z pohlednice ze sbírky Ing. Karla Čermáka

sowa), jindy zvaný také z Labouně či z Údrnic (EMLER, J. (ed.). *Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae* I. Pragae 1870, s. 421.). Oba bratři pocházeli ze staročeského vladyckého rodu "z Labouně", jejichž výše zmínění předkové se roku 1322 zmocnili části Vokova ma-

rabiho na vartemburském hradě Veliši. Po jeho smrti, někdy před rokem 1410, se správy rodinných statků ujala jménem jeho nezletilého syna jeho manželka - vdova Zdena, po ní pak, nejpozději roku 1414, Markvartův blízký příbuzný Otík z Labouně. Téhož Otíka, a pokud by tento zemřel, tak jeho syna Markvarta, jmenovala r. 1438 Machna z Veselého, držitelka statků Veliš, Brada, Vysoké Veselí, Bydžov a Hradištko, jedním z odpovědných za správu svého majetku (KALOUSEK, J. (red.). *Archiv český. Díl XV*. Praha 1896, s. 190.). Panovníkem potvrzený dědic jejího odkazu, Hašek z Valdštejna, si z vytčených statků podržel jen hrad Veliš, zatímco ostatní rozprodal. Hrad a panství Bradu od něho po r. 1439 odkoupil dědic Otíka z Labouně, Markvart z Údrnic, který si pak také Bradu vyvolil za své hlavní sídlo a stal se zakladatelem větve Labouňských užívající predikátu "Bradský z Labouně". Prameny o něm přináší drobné zprávy až do

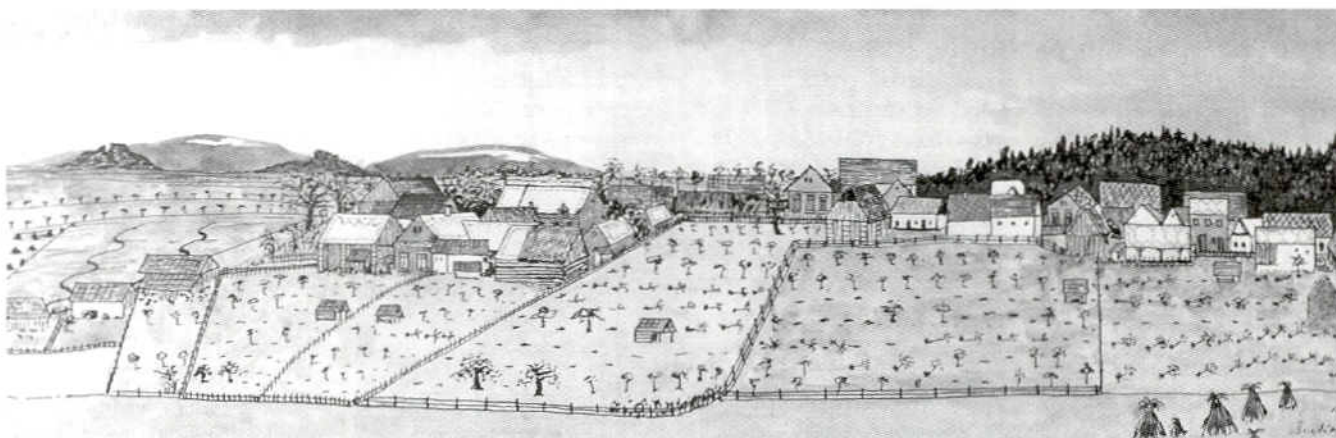
Biłsko. Výřez z pohlednice ze sbírky Ing. Karla Čermáka

kterí za vojenské pomoci několika desítek příslušníků nižší šlechty z okolí začali jeho statky plnit a opakovaně mu tak způsobovali škody na koních, dobytku a jiném jeho majetku. Ve snaze dovolat se svého práva a zabránit

náležitosti a práv s nimi spojených.

První soudní záznamy o celém případu, které byly do desk zemských zaneseny již v roce 1318, představují vůbec první písemné zmínky o obcích Údr-

jetku. Koncem 14. století se Labouňští, představující tehdy již velmi početný a mocný rod, který ovládal řadu statků na Jičínsku, rozdělili v několik větví - mj. na pány z Dolan, z Bartoušova, z Údrnic, na Kosické z La-

Údrnická Lhota. Kresba z Pamětní knihy obce Údrnická Lhota. SOKA Jičín

roku 1468, poté již připomínají jeho nástupce Otika Bradského z Labouně, který po roce 1482 panství Brada prodal a přesídlil zpět do Údrnic.

Zajímavé je zjištění, jaké povědomí o dějinách Údrnické Lhoty měli její obyvatelé v 19. století. Po generace místních pamětníků se tradovala jediná "známá" zpráva k historii obce do roku 1685 - v roce 1420 prý Údrnickou Lhotu vlastnili dva zámožní zemané - Petr Petrovič a Martin Martinic. Ti měli být také zakladateli kostela, fary a hřbitova v sousedních Údrnicích (SOKA Jičín, fond *Archiv obce Údrnická Lhota* (neusp.), Pamětní kniha (1904 - 1939).). Historické prameny však uvedené skutečnosti nepotvrzují - jména uvedených zemanů neznají a k založení kostela, fary a hřbitova zaznamenávají odlišné, a na rozdíl od tradované hypotézy, nesporné informace.

Počátkem 16. stol. končí dějiny Údrnic a Údrnické Lhoty jako svobodných statků spoluutvářejících malé panství drobných zemanů. Dobová hospodářská

situace provázená poklesem hodnoty peněz a všeobecným růstem cen snižovala jejich schopnost své vладыky uživit a ti je proto prodávali větším pozemkovým pánům ve svém okolí. Údrnice a Údrnická Lhota se roku 1511 staly součástí velišského panství pana Mikuláše ml. Trčky z Lipy. S novým majitelem přestala být údrnická tvrz (Hrádek) panským sídlem, zpusťla a brzy nato zanikla - písemné prameny ji roku 1567 nazývají "Zlivštejn" a popisují ji jako pustou. Údrnická obecní kronika k tomu dodává, že údajně ještě v roce 1856 byly na jejím místě zbytky zdiva, které místní obyvatelé rozebírali na opravu svých stavení (SOKA Jičín, fond *Archiv obce Údrnice* (neusp.), Pamětní kniha obce Údrnice (1927 - 1937).).

Údrnice a Údrnická Lhota do války třicetileté

Trčkové z Lipy, jeden z nejmočnějších a nejbohatších panských rodů celého Českého království, se na Jičínsku zakoupili v osobě Mikuláše staršího Trčky

z Lipy, který v roce 1487 získal velišské panství Samuela z Hrádku a Valečova. Že se jednalo o poměrně rozsáhlé zboží nemalé hodnoty potvrzuje i dobový zápis do desk zemských uvádějící součásti panství: hrad Veliš, městečko Podhradí, město Jičín, dva dvory a 21 vsí včetně Údrnic a Údrnické Lhoty. Výše dohodnuté kupní ceny byla vyčíslena na 19 800 uherských zlatých.

Mikulášovo rodinné jmění, rozšířené brzy o další statky, převzal roku 1509 jeho synovec Mikuláš mladší Trčka z Lipy, po něm přešlo v roce 1516 na potomky Mikuláše staršího. Když se pak tito roku 1533 o majetek dělili, dostal se Veliš Mikulášovi Trčkově z Lipy - nejmladšímu synovi Mikuláše staršího. Kromě hradu Veliše zahrnoval jeho díl i pustý hrad Brada, hrad a městečko Svojanov, městečko Bystré a přes 60 k nim přináležejících vsí, mezi nimiž se znovu objevují i Údrnice a Údrnická Lhota. Zápis stvrzující platnost provedeného majetkového vyrovnání obnovil v deskách zemských v roce 1542 Mikulášův syn

a nový majitel velišského panství, pan Vilém Trčka na Opočně a na Veliši. Ten byl se svým majetkem, odhadnutým roku 1557 na 169 083 kop grošů českých, již třetím nejbohatším šlechticem Českého království. Trčkové pak velišské panství drželi až do roku 1606, kdy jej tehdejší jeho majitel Jan Rudolf Trčka z Lipy prodal Jindřichu Matyášovi z Thurnu.

Thurn, známý válečník a vysoký úředník císařského dvora, jeden z nejbohatších mužů země, vládl svým rozsáhlým statkům včetně nově nabytého Veliše poměrně krátce - jako jeden z hlavních iniciátorů pražské defenestrace (1618), velitel stavovského vojska a přední člen celého stavovského odboje byl po prohrané bitvě na Bílé hoře (1620) v roce 1621 odsouzen hrdeční komisí ke ztrátě hrdla, cti i všech svých statků. Trest smrti, jemuž se vyhnul včasným odchodem do emigrace, byl sice vykonán jen symbolicky - přibitím jeho jména na šibenici - konfiskace jeho statků však proběhla v plné míře. Státu propadlé velišské panství koupil v roce 1622 Albrecht z Valdštejna.

Únětice v letech 1546 - 1628

Únětice se připomínají poprvé v roce 1546. Rozbor příslušných písemných pramenů i závěry archeologických průzkumů naznačují, že by se mohlo jednat o ves vysazenou právě až v první polovině 16. století. Snad tedy již od svých počátků, rozhodně však nejpozději v uvedeném roce 1546, byly Únětice součástí střevačského panství Straníků z Kopidlna. Tehdy totiž byly - spolu s dvorem, tvrzí, městečkem Stře-

Údrnice na mapě stabilního katastru z roku 1842. Originál uložen v Ústřed. archivu zeměměřictví a katastru Zeměměřického úřadu, Praha

vač a dalšími devíti vesnicemi - zaneseny do desk zemských jako vlastnictví dedikovaného nástupce rodinného majetku, Václava Stranika z Kopidlna. Ve správě jeho rodu však zůstaly jen do roku 1584, neboť tehdy byla Střevač prodána Burianovi Trčkoví z Lipy. Tak byly Únětice přičleněny k panství Veliš, jehož součástí tvořily od r. 1511 také Údr-

nice a Údrnická Lhota. V dějinách Únětic však trčkovská správa představovala jen několikaměsíční epizodu - ještě v roce 1584 Burian Trčka z Lipy střevačský statek prodal Jiříkovi Pruskovskému z Pruskova, majiteli panství Staré Hradky.

Pruskovští zůstali únětickou vrchností až do počátku třicetileté války. Po Jiříkovi Pruskovském z Pruskova, známém staviteli renesančního starohradského zámeckého areálu, nastoupili společnou správu rodinného dědictví jeho synové Jan Kryštof a Oldřich Desiderius. Když se pak tito roku 1593 o otcovské statky dělili, připadlo starohradské panství včetně Únětic Oldřichu Desideriovi, zatímco Jan Kryštof se ujal rodinných statků ve Slezsku. Podle zápisu zaneseného tehdy do desk zemských zahrnovalo Oldřichovo panství Staré Hradky: "Hrad Starý v nově nemalým nákladem vystavěný [...]. Při samém zámku klenutý kostel pěkně upravený, pivovar, cihelna, vápenice, dvě jelení obory, tři vinice, chmelnice, mlýny, dvory, město Libáň, vsi Stará, Sedlístě, Mlýny, Važice, Řmenín,

Líčeň, Kříženeč, Zlív, Psinice [...], Kelníky, Křešice, Běchary, Únětice, městečko Trěvač, Bystřice, Drahoraz, vše s 234 usedlíky, rybníky a lesy." (VOJTÍŠEK, F. *Opomíjené Staré Hradky u Libáně*. B.m., b.d., nestr.) Oldřich Desiderius, absolvent pražské klementinské jezuitské koleje a později císařský komorník a rada, proslul jako podporovatel věd a umění - to ostatně dokázal i při správě svého panství. Když pak r. 1618, těsně před vypuknutím českého stavovského povstání zemřel, ujala se po něm pozůstalých statků jeho manželka Johana ze Sulevic. Tehdy však byly, pravděpodobně vinou Oldřich Desideria, již natolik zadlužené, že je vdova Johana nedokázala dále udržet a ještě r. 1618 je postoupila svému hlavnímu věřiteli, Vilému z Lobkovic. Ten pak nově nabyté zboží převedl na svou manželku Kateřinu Benignu, od níž je r. 1628 odkoupil Albrecht z Valdštejna.

Dějiny Bílska do války třicetileté

První zprávu o obci Bílsko (*Bielsko*) datují písemné prameny do roku 1403. Tehdy se jako její majitelé připomínají zeman Václav a jeho bratr kněz Drslav z Cholenic, kteří z ní věnovali stálý důchod 8 kop grošů na oltář Všech Svatých v Běcharech (PODLAHA, A. (ed.). *Libri erectionis archidioecesis pra-*

gensis saeculo XIV. et XV. Libri VI (1397 - 1405). Prae 1927, s. 328.). Další zprávu vztahující se bezpečně k Bílsku u Kopidlna uvádějí prameny až pro rok 1548 - ves tehdy získal Jan Haugvic

z Biskupic, desky zemské však dodávají, že již o šest let později ji postoupil Václavu Chvalovskému z Ledec. Ten zde spolu se svými syny Jindřichem a Karlem vybudoval tvrz, která se poprvé připomíná v roce 1581. Tehdy již jménem dědice Václavova zboží vystupuje mladší z obou bratří - Karel Chvalovský z Ledec. Prameny pak přináší drobné zprávy i o jeho manželce Kateřině ze Šanova, která měla na bílském statku zapsáno věno ve výši 1000 kop gr. českých. Snad ještě v roce 1581 nebo krátce po něm Karel zemřel, a protože neměl mužské potomky, ujaly se správy rodinných statků jeho sestry Markéta Maternová a Veronika Sudkovská. Když se pak tyto o bratrovo dědictví roku 1583 dělily, připadl statek Bílsko i s tvrzí Veronice. Ta ho ještě téhož roku postoupila svému muži Janu Sudkovskému z Hennersdorfu, za což od něj obdržela věnný zápis na bílské tvrz ve výši 1000 kop gr. českých. Někdy na přelomu 16. a 17. století se Bílsko dostalo do majetku Jindřicha Materny z Květnice, který jej pak roku 1629 prodal Albrechtovi z Valdštejna.

Za Albrechta z Valdštejna

Ve dvacátých letech 17. století se Údrnice, Údrnická Lhota, Únětice i Bílsko staly na několik let součástí proslulého frýdlantského panství Albrechta z Vald-

jako díl starohradského panství, které mu roku 1628 postoupila Kateřina Benigna z Lobkovic. Veliš i Starým Hradům přitom Valdštejn udělil statut statků komorních (fideikomisních), tedy statků od celku jeho frýdlantského panství neoddělitelných. Jinak tomu bylo v případě Bílska, které nebylo součástí většího správního celku, ale bylo statkem samostatným, a které si Valdštejn poté, co jej roku 1629 zakoupil od Jindřicha Materny z Květnice, nepodřel přímo, ale postoupil jej jako léno Adamu Neffovi.

Po Valdštejnově zavraždění v Chebu v roce 1634 byly statky frýdlantského panství zkonfiskovány a ve většině případů se dostaly jiným než svým původním majitelům - císař jimi odměnil své věrné a zároveň je použil na úhradu svých válečných dluhů. Veliš a Staré Hradky byly roku 1635 postoupeny ke správě a o dva roky později pak i dědičně ponechány prezidentu dvorní vojenské rady a významnému císařskému vojevůdci hraběti Jindřichu Schlikovi. Statek Bílsko získal roku 1636 císařský podplukovník Jan Müller ze Zlaté Koruny, syn výše zmíněného Adama Neffa (srov. k tomu BÍLEK, T.V. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Díl II. Praha 1883*, s. 721, 764, 774, 787 a 793.).

Údrnice a Údrnická Lhota v záznamech berní ruly

Jaká byla situace našich vsí po 30-tileté válce nám přibližuje pozemkový katastr zvaný "berní rula" z r. 1654. Údrnice a Údrnická Lhota jsou v jeho zápisech vedeny společně, mezi statky panství velišského a kopidlenského. V Údrnicích bylo evidováno 14 sedláků a 7 chalupníků, jejich pole byla označena jako "úrodná". Největším sedlákem v obci byl Jiřík Tesař, kterému patřilo celkem 15 kop záhonů orných polí (v přepočtu 1 kopa = 60 záhonů = 2,36 ha, tedy 15 kop záhonů = 35,40 ha). Pět sedláků mělo pole po 12-ti kopách (28,32 ha), pět po 9-ti kopách (21,24 ha), zbylí tři hospodařili na půdě o rozloze po 6-ti kopách (14,16 ha). Z chalupníků měl Jakub Pakeš 4 kopy 30 záhonů (10,62 ha), čtyři měli po

3 kopách (7,08 ha), jeden po 2 kopách (4,72 ha) a poslední pak 1 kopu 30 záhonů (3,54 ha). Celkem bylo tedy v obci 158 kop záhonů (372,88 ha), přičemž žádný z gruntů nebyl popsán jako pustý.

V Údrnické Lhotě bylo ve stejné době 7 hospodářů, z nichž největší statek, k němuž příslušelo 24 kop záhonů orné půdy (56,64 ha), měl Jakub Paleček. Ke třem jiným statkům patřila půda o rozloze po 12-ti kopách záhonů (28,32 ha), tři hospodáři pak měli pole o výměře 9 kop 40 záhonů (22,82 ha), 6 kop (14,16 ha) a 3 kopy (7,08 ha). Úhrnem bylo v obci 78 kop 40 záhonů orné půdy (185,7 ha). Podobně jako v Údrnicích nebyl ani zde zaznamenán jediný pustý grunt (SOKA Jičín, fond *Pisemná pozůstalost - Jaroslav Mencl*, kart. 4, sl. Údrnice, Údrnická Lhota.).

Záznamy berní ruly potvrzují, že Údrnice ani Údrnická Lhota nebyly průběhem třicetileté války poškozeny tak jako jiné vesnice v jejich okolí.

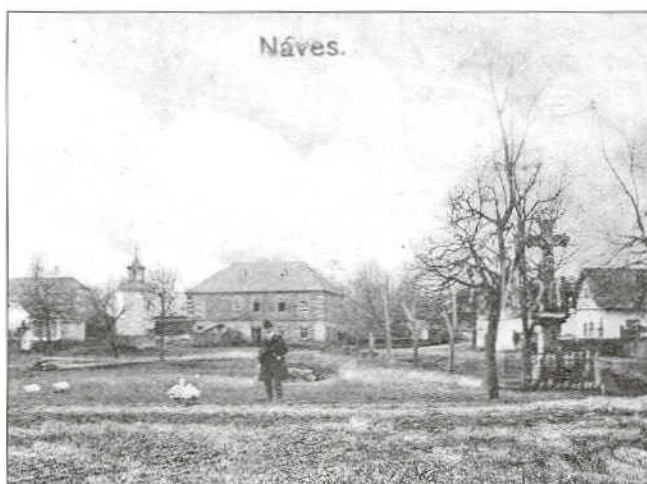
Pod správou hrabat Schliků, tereziánský katastr

V souvislosti s valdštejnskými konfiskacemi se Údrnice, Údrnická Lhota a Únětice staly součástí formujícího se jičínského panství hraběcího rodu Schliků. Kromě Veliše a Starých Hradů jej od roku 1638 spoluutvářelo i panství Kopidlno, které Jindřich Schlik získal směnou s Ditrichsteinem za své moravské Ivanovice. Další rozšíření rodinného majetku pak úspěšně pokračovalo i za Jindřichových nástupců - pro dějiny námi sledovaných obcí je přitom důležitý zejména rok 1681, neboť tehdy odkoupil František Josef Schlik od Heleny Rašínové ze Žlunic ves Bílsko. Tak přestala být bílská tvrz panským sídlem a brzy poté zanikla - po roce 1681 se v písemných pramenech již nepřípomíná.

V osmdesátých letech 17. století bylo jičínské panství Schliků rozděleno na čtyři díly: velišský, starohradský, kopidlenský a bartoušovský. Kopidlno a Staré Hrady byly začleněny do schlikovského fideikomisu (svěřenectví, tedy statky nedělitelného rodinného dědictví), Bartoušov a Veliš byly přeměněny na statky alodiální (svobodné šlechtické stat-

Pohlednice Bílska ze sbírky Ing. Karla Čermáka

Pohlednice Únětic ze sbírky Ing. Karla Čermáka

ky). Celý majetek byl poté dělen mezi Františka Josefa a jeho nevlastního bratra Leopolda Antonína Schlika - Leopold Antonín získal statky velišské, František Josef pak Bartoušov, Kopidlno a Staré Hrad. Ke znovusjednocení rodinného dědictví došlo sice zásluhou Františka Josefa ještě koncem osmdesátých let, po jeho smrti (1740) však bylo znovu děleno. Majitelem statků alodiálních (Veliš a Bartoušov) se stala vdova po Františku Josefovi - Anna Josefa, rodinný fideikomis (Staré Hrad a Kopidlno) připadl Františku Jindřichovi, synovi Leopolda Antonína. Tak se starohradské Únětice spolu s Údrnicemi, přidělenými již v 80. letech 17. stol. k panství Kopidlno, dostaly pod správu Fr. Jindřicha, zatímco Údrnická Lhota a Bílsko, součást panství Veliš a Bartoušov, připadly ovdovělé Anně Josefě.

Takové majetkoprávní vztahy charakterizovaly schlikovské panství i v roce 1757, kdy vstoupil v platnost tereziánský katastr. Panství Kopidlno a Staré Hrad utvářelo tehdy celkem 21 vsí, přičemž Údrnice se se svými 860 strychy orných polí (1 strych = 1 korec = 0,29 ha, v přepočtu tedy 860 strychů = 249,4 ha) řadily mezi 5 největších vsí, zatímco Únětice, k nimž příslušelo 397 strychů polností (115,1 ha), patřily naopak mezi 6 nejmenších. V Údrnicích žilo celkem 21 hospodářů, z nichž 9 jich mělo pole o rozloze nad 60 strychů (nad 17,4 ha), 5 hospodařilo na půdě o výměře mezi 5,1 - 15 strychů (1,48 - 4,35 ha), 4 vlastnili pole s rozlohou mezi 30,1 - 60 strychy (8,73 - 17,40 ha) a 3 patřilo pole o rozloze mezi 15,1 - 30 strychy (4,38 ha - 8,70 ha). V Úněticích obdělávalo 6 z celkového počtu 14 evidovaných hospodářů pole o rozloze 5,1 - 15 strychů, 4 měli pole mezi 30,1 - 60 strychy, 3 vlastnili polnost s rozlohou mezi 15,1 - 30 strychy a jen 1 měl pole, které svou výměrou přesahovalo 60 strychů. Oběma obcím předepisovala vrchnost třídní dvoj- a půldenní koňskou robotu, jeden nebo tři denní roboty ruční, počet robotníků povolaných z každé z nich se však odvíjel od rozlohy obdělávaných polí. V Údrnicích mělo koňskou robotu nařízeno 10 hospodářů, v Úněticích

jen 2, robotou s vozem byli v Údrnicích povinni 3, v Úněticích 4 hospodáři, třídenní ruční robotu vykonávalo v obou obcích shodně 8, jednodenní pak 10 hospodářů. V Úněticích byl evidován jeden krejčí, vedle něho pak pět podruhů, kteří, jak poznamenává tereziánský katastr: "nemo-hou se vychovati".

K panství Veliš a Bartoušov přisluchovalo ve stejném roce 49 vsí, přičemž Údrnická Lhota a Bilsko patřily k těm menším. V Údrnické Lhotě bylo evidováno 7 hospodářů, kteří obdělávali celkem 319,1 strychů orných polí (92,5 ha), v Bilsku přisluchovalo 13-ti hospodářům pole o celkové rozloze 190,2 strychů (55,2 ha). V Údrnické Lhotě měli 2 hospodáři pole větší než 60 strychů, 3 patřila půda s rozlohou mezi 30,1 - 60 strychy, 1 hospodářil na půdě o výměře 5,1 - 15 a 1 na půdě mezi 15,1 - 30 strychy. V Bilsku patřila 11-ti hospodářům pole s výměrou mezi 5,1 - 15 strychů, 1 pole nad 60 strychů a 1 pole mezi 30,1 - 60 strychy. Poddaní obou obcí vykonávali třídenní trojspřežní koňskou robotu, dvou- a jednodenní ruční robotu, Údrnická Lhota pak i jeden a půldenní koňskou robotu dvojspřežní. Koňskou robotou bylo z Údrnické Lhoty povinno celkem 6 poddaných, ruční robotou 3, z Bilska robotovali s koňským dvojspřežím 2 poddaní, ruční robotu vykonávalo 16 poddaných. Většina obyvatel Údrnické Lhoty se živila též předem, v Bilsku pak katastr evidoval také 1 řezníka, 1 řezatáře, 1 šafáře a 1 panský mlynář (CHALUPA, A. - LIŠKOVÁ, M. - NUKLÍČEK, J. - RAJTORAL, F. (ed.). *Tereziánský katastr český. Sv. I.* Praha 1964, s. 169 a 184.).

Roku 1791 scelil do své správy alodiální i fideikomisní části schlikovského panství Josef Jindřich Schlik. V roce 1835, kdy rodinný majetek spravoval jeho syn František Josef Jindřich Schlik, přisluchovaly Údrnice a Únětice k panství Staré Hradě, Údrnická Lhota a Bilsko k panství Veliš-Vokšice. Sommerova topografie Čech uvádí v Údrnicích (Audrnitz) 55 domů a 346 obyvatel, kostel sv. Martina, školu a 1 hostinec, v Úněticích (Aunetice) 27 domů, 166 obyvatel a 1 hostinec. Únětíci hospodáři,

jak Sommer ještě poznamenává, chovali tehdy "skutečně pěkně koně". V Údrnické Lhotě (Lhota Audrnitz) bylo v roce 1835 17 domů se 104 obyvateli, v Bilsku (Bilsko) 39 domů s 226 obyvateli a navíc 1 panský hostinec a 1 panský mlýn (SOMMER, J. G. *Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt. Band Nr. 3.* Prag 1835, s. 101, 116 a 118.).

Z církevních dějin Údrnic do konce 18. století

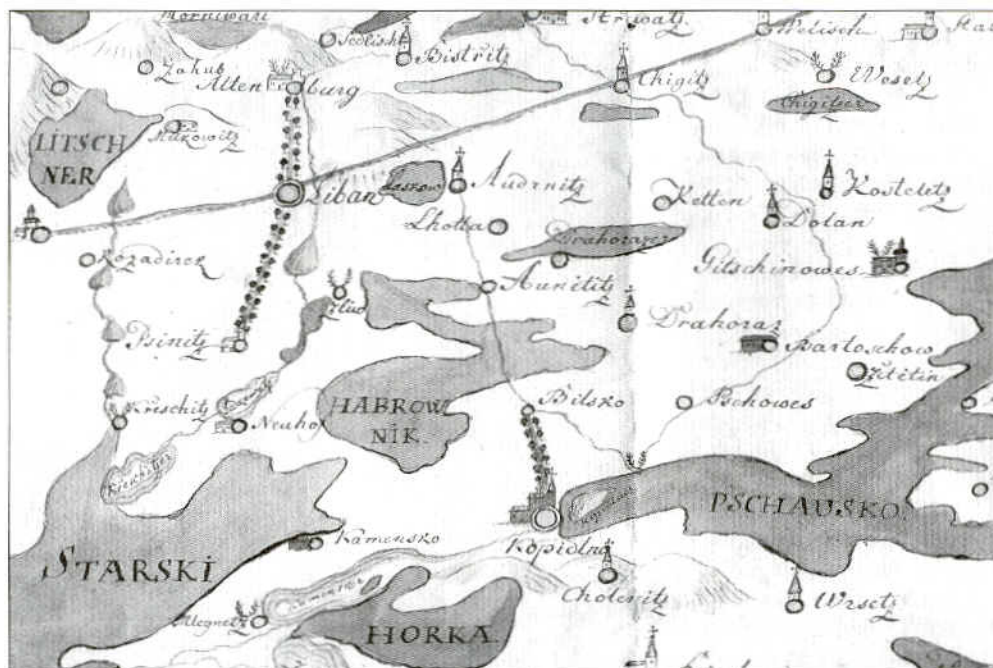
První písemné zprávy vztahující se k církevním dějinám Údrnic, jsou datovány do druhé poloviny 14. století. Údrnice jsou v nich zmiňovány jako obec farní, spravovaná zemanským rodem

nost tehdy nepatřila k nijak zámožným - k roku 1369 odváděla pololetně jen 6 gr. papežských desátků, zatímco např. blízká Drahoraz byla povinna 36 groši, Kostelec 15 gr. a Chyjice 12 gr. (V.V. TOMEK (ed.). *Registra decimarum papalium.* Pragae 1873, s. 92.).

Nejstarším nám známým údrnickým farářem byl plebán Bušek, který se připomíná roku 1377 jako svědek ve sporu o faru ve Žlunicích (TADRA, F. (ed.). *Soudní akta konsistoře pražské. Část I (1373 - 1379).* Praha 1893, s. 239, č. 332.). Zemřel pravděpodobně v roce 1389, neboť tehdy byl údrnickým farářem jmenován plebán Blažej. Po něm převzal farnost plebán Jan, po jeho smrti v roce 1410 pak farář

počátkem 15. století působili v Údrnicích, nás záznamy katolických církevních knih již neinformují, proto není vyloučeno, že během nadcházejících husitských válek (1420-1434) byla zdejší fara obsazena duchovními podobojí. Celé okolí se tehdy postupně stávalo územím kališnickým, v průběhu století 16. pak protestantským.

Významným mezníkem v církevních dějinách obce byla především třicetiletá válka (1618-1648) a s ní spojená rekatolizace. V Údrnicích a okolních vsích prováděli obrácení obyvatel na katolickou víru jičínská jezuité, mezi jinými Matěj Burnatius, Vit Joanis a Adam Kramářský. Údrnická fara během třicetileté války zanikla a nebyla již nikdy

Údrnice s okolím na výřezu z mapy schlikovského panství

Archiv RMaG Jičín

Labouňských z Údrnic. S jejich vládou je spojen nepochybný vzestup obce, o němž svědčí nejen nově vybudovaná tvrz - sídlo Labouňských, a odtud i správní, hospodářské a vojenské centrum jejich okolních statků, ale také novostavba farního kostela sv. Martina, jehož základy byly položeny někdy počátkem druhé poloviny 14. století.

V rámci územně církevní struktury, která se na Jičínsku formovala po vysazení města Jičína (1297 - 1304), přisluchovala údrnická farnost k děkanství jičínskému - části arciděkanství hradeckého. Potvrzují to i Registra papežských desátků, z jejichž záznamů se také dovidáme, že údrnická far-

Václav. O něm navíc víme, že své místo v Údrnicích vyměnil v roce 1414 s farářem Adamem z Řitonic. Patronátní právo k údrnickému kostelu vykonávala v té době Zdena - vdova po Markvartovi z Údrnic a tehdejší majitelka obce. Z jejího podnětu bylo ve vsi v roce 1411 založeno věčné kaplanství nadané úroky z 8 kop gr., jimiž byli povinni někteří z údrnických hospodářů (k uvedeným datům viz EMLER, J. (ed.). *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Libri septimus. Ab anno 1410 usque ad annum 1419.* Pragae 1886, s. 2, 24, 111 a 169.).

O dalších duchovních, kteří

obnovena. Z farního kostela sv. Martina se tehdy stal kostel filiální, přidělený zpočátku ke Kopidlnu a roku 1787 pak k Libáni.

Z dob roboty v Údrnicích

V době roboty podléhaly Údrnice správě vrchnostenského úřadu se sídlem v Kopidlně. Jeho úředníci dohlíželi nejen na plnění všech povinností, jimiž byli poddaní vůči své vrchnosti vázáni, ale osvojovali si také, jak bylo tehdy běžné zvykem, právo na jejich záležitosti čistě osobní a rodinné. Bez souhlasu vrchnosti se tehdy např. nesměl žádný muž oženit nebo poslat svého syna na učení či do služby. Ne-

plnění poddanských povinností pak vrchnost trestala tělesnými tresty i vězením: "Lid patřil pánu a tito mohli si s ním dle libovůle nakládati, ať byl vinen nebo ne..." (SOKa Jičín, fond Archiv obce Údrnice (neusp.), Pamětní kniha obce Oudrnice (1927 - 1937) - odtud i další citace.).

Kromě obyvatel povinných pánům robotou, byli v každé obci také rolníci od roboty zproštěni. Většinou to byli největší gruntovníci, kteří se mohli z povinnosti pracovat pro vrchnost vykoupit penězi, nebo lidé vrchnosti jinak osvobození. Mezi ně patřili rychtáři dosazení pány, mlynáři na svých nebo panských mlýnech, krémáři aj. V Údrnicích byl od roboty osvobozen krémář z čp. 1 Matěj Kobrle.

Lidé z Údrnic chodili nebo jezdili robotovat na panské dvory v Psinicích a Novém Dvoře. Jak se jim tehdy žilo, co vše museli vykonávat a jaké vztahy vládly mezi nimi a vrchnostenskými úředníky popisují některé vzpomínky pamětníků zaznamenané údrnickou obecní kronikou. Bolestivě prý působilo večer zabušení na okno a drsné zavolání panského drába "na robotu". "Že lid dělal s nechutí a dle toho mnohdy práce na poli vypadala, jest logické. I při té dřině a pod karabácem byli však všichni veselí, zvláště ke konci před r. 1848." Jeden z údrnických pamětníků vyprávěl, že tím, kdo obveseloval ostatní, ačkoli byl za to často bit, byl prý V. Patka z čp. 11. Mezi několika tradovanými vzpomínkami, v nichž Patka sehrál svou roli, se vyprávěly i následující: "Od Libáně po obou stranách potoka k Psinicím a dále ke Křešicím táhla se luka. Byla senoseč. I přišel pan direktor shlédnout, jak práce po-

kračuje. Chtěl i na druhou stranu. Potok byl široký, plný vody. Lávky nikde, přeskociť nelze. I dovolil si nabídnouti Patka: 'Jemnostpane, my bychom s Vodičkou podrželi podávky, sednou si na ně, a my jich přeneseme. Pan direktor přikývl. Muži si vysoukali nohavice, a dali se se vzácným břemenem na pochod. Uprostřed potoka vypískl Patka, jako by ho něco štíplo do nohy, pustil podávky a jemnostpán byl v lázni. Večer dostali oba po 25 ranách holí."

Jindy prý, když všichni pracovali od časného rána, a když se jim poledne, s nímž robotu ukončovali, zdálo být daleko, dostal Patka nápad: "Na jeho návod smekli všichni čepice, sepjali ruce, někteří i klekli a modlili se. 'To už je poledne? ptá se nahluchlý mušketýr. Některí robotníci kývali hlavou, někdo prorekl, že na Ledkovách zvoní. 'Vypřahat!' poručil mušketýr. Pojezdny byl udiven časným návratem jejich, ale najednou se rozkřikl: 'Co tu chcete, vždyť je deset hodin? Nastalo vyšetřování, původce vypátrán a potrestán opět 25 ranami."

V řadě dalších vzpomínek se pak údrniční pamětníci vraceli také k jednomu z panských direktorů. O tom, jak pan direktor Němec rozuměl hospodářství vypravovali mj.: "Po jeho příchodu na panství ukazoval mu šafář chlévy a vykládal, jaký užitek dají domácí zvířata. Kráva vedle mléka dá jedno, někdy dvě telata ročně. Došli na vepře. Svině mívá ve dvou letech až třikrát selata, v počtu až šestnácti. Zamyslel se pan direktor, poručil krávy odstranit a zavést chov vepřů: 16 mláďat je více než dvě." Když jindy při senoseči táhlo až 30 sekačů za sebou a náhle se všichni

zastavili, aby nabrousili své kosa: "...ptá se jemnostpán mušketýra: 'Cože se sekači zastavují, kamínkem po kose jezdí?' Mušketýr odvětil, že tím si ulehčují práci, kosa jim lépe seká. To ulehčování pana direktora popudilo: 'Žádné ulehčování, kamínky zahodit a bez zastávky sekat! Provedlo se, ale po posečení louky mohli sekači začít znovu."

Správní členění obce po r. 1848, jejich demografický vývoj v letech 1880 - 1930

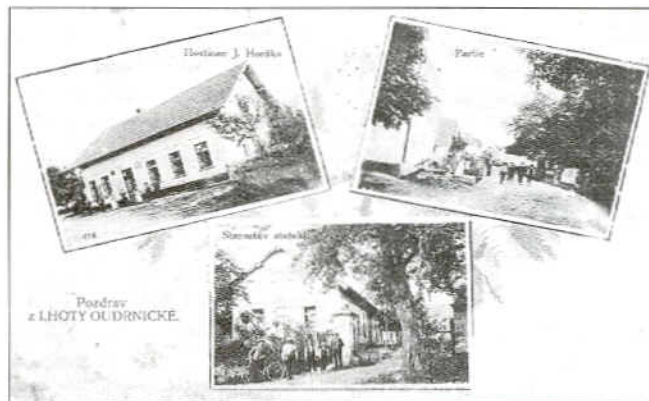
Zrušením poddanství a roboty v roce 1848 zanikla také pravomoc vrchnosti nad jejími poddanými, zrušena byla patrimoniální (vrchnostenská) správa, stejně jako všechny robotní, finanční a naturální povinnosti zatěžující dosud poddanskou půdu. S platností od 1. ledna 1850 vešel v platnost zákon o novém správním členění, v jehož rámci byly Údrnice, Únětice, Údrnická Lhota i Bílsko začleněny do soudního okresu Libán podřízeného okresnímu hejtmánství Jičín a odtud krajskému úřadu Jičín. Údrnice a Únětice měly statut samostatné politické obce, Údrnická Lhota byla připojena jako osada k obci Keteň, Bílsko se stalo osadou obce Drahoraz. Důvod, proč byla Údrnická Lhota připojena ke vzdálenější Ketni a ne k bližším Údrnicím, by mohla vysvětlit dosavadní rozdílná příslušnost obcí k různým částem schlikovského panství - Údrnice byly součástí panství

liš dobré vztahy (SOKa Jičín, fond Archiv obce Údrnická Lhota (neusp.), Pamětní kniha (1904 - 1939.).

Po reorganizaci státní správy v roce 1868 zůstaly sledované obce součástí soudního okresu Libán, který byl začleněn do nově vzniklého politického okresu Jičín. Bílsko bylo tehdy odděleno od Drahoraz jako samostatná obec. Příslušnost Údrnic, Únětic, Údrnické Lhoty i Bílska do jičínského okresu pak byla zachována i v letech následujících. Výraznější změnu přinesl rok 1921, neboť tehdy byla Údrnická Lhota oddělena od Ketně a stala se obcí samostatnou.

V roce 1880 bylo v Údrnicích evidováno 577 obyvatel v 76-ti domech, o deset let později 545 obyvatel v 83 domech. Roku 1900 měla obec 565 obyvatel a 84 domů, do roku 1910 klesl počet zde žijících obyvatel na 474, počet čísel popisných se však zvýšil na 89. Podobný vývoj zaznamenala obec i v letech následujících, takže roku 1921 měla 469 obyvatel a 91 domů, roku 1930 pak 454 obyvatel a 110 domů.

V Údrnické Lhotě bylo k roku 1880 hlášeno 158 obyvatel žijících v 18-ti domech. V roce 1890 měla obec 140 obyvatel a 21 čísel popisných, v roce 1900 tu bylo při stejném počtu domovních čísel evidováno 149 obyvatel, roku 1910 pak 120 obyvatel. O jedenáct let později žilo v obci 117 obyvatel ve 22 domech, v roce 1930 14 obyvatel ve 28 domech.

Údrnická Lhota na pohlednici ze sbírky Ing. Karla Čermáka

Staré Hradky, kdežto Údrnická Lhota, stejně jako Keteň, přináležela k panství Veliš-Vokšice. Kronika Údrnické Lhoty k tomu však poznamenává, že obec se rozhodla pro připojení ke Ketni proto, že s Údrnicemi neměla při-

Únětice měly roku 1880 169 obyvatel a 30 domů, o deset let později 205 obyvatel a 29 domů. V roce 1900 zde žilo 197 obyvatel ve 30-ti domech a v roce 1910 190 obyvatel ve 33 domech. V roce 1921 bylo v obci evidováno

171 obyvatel a 37 čísel popisných, roku 1930 pak 164 obyvatel a 36 čísel popisných.

V Bilsku žilo roku 1880 298 obyvatel ve 43 číselch popisných, roku 1890 již 329 obyvatel v 50 číselch popisných. Roku 1900 bylo v obci evidováno 312 obyvatel a 53 domů, o deset let později 345 obyvatel a 54 domů. V roce 1921 měla obec 312 obyvatel žijících v 55 domech, r. 1930 pak 275 obyvatel v 64 domech.

Údrnice a prusko-rakouská válka (1866)

V červnu roku 1866 zasáhla Jičínsko prusko - rakouská válka, již vyvrcholily mnohaleté spory Pruska a Rakouska soupeřících o politickou převahu ve vedení tzv. Německého spolku. Jedna z rozhodujících bitev celé války se odehrála 29. června 1866 nedaleko Jičína - válečnými událostmi trpělo tehdy nejen město samo, ale také jeho okolí. Autentické svědectví vracející se k událostem války a k jejímu dopadu na obec Údrnice zachovala ve svých záznamech údrnická obecní kronika: *"Toho dne [28.6.1866] táhlo celé odpoledne k Oudrnici rakouské vojsko, po cestách od Libáně vysílené. Obyvatelé zdejší poskytli rychle a ochotně vysíleným vojnům chleba s máslem a vodu ze studně usedlosti č. 14, stojící u samé silnice - byla pro vojáky vyčerpána k pití veškerá voda za dotyčné odpoledne. Za vojskem rakouským táhlo záhy vojsko pruské, jež rozbilo si veliký tábor na lukách na "Nevděku". Prusaři odpočívali a vařili si pokrmy, když v tom bylo zatroubeno znamením "na poplach", vojsko nepřátelské v největší rychlosti opustilo tábor na "Nevděku" a spěchalo za vojskem rakouským směrem přes Vrchu k Jičínu, kdež byla svedena nešťastně památná bitva. Vojsko pruské zanechalo tehdy ve spěchu na lukách na "Nevděku" mnoho nedovařeného masa, kávy, rýže a chleba, kteréžto pokrmy rozebrali si lidé z "obce" nad rybníkem, tehdy dosti chudí ["obci" rozuměj horní část Údrnic zv. "Na obci" - dole vroubená rybníkem Zbirov]. Pak nastala cholera - bezprostředně v celých Čechách - mnoho mrtvých právě v "obci" - až 3 rakve nesené odtamtud najednou na zdejší hřbitov, tam v největší*

rychlosti uloženy do země časné ráno, bez zvonění i bez církevního výkropu.

S vojsky přišla do zdejší krajiny také zvěst, že berou mladé lidi na vojnu, z toho ovšem mezi mladými muži povstal pochopitelný strach i v Oudrnici, takže většina jich opustila zdejší bydliště s rodinami a pospíchala odtud do vesnic za Kopidlmem. Do Chotěšic k hostinskému Tomáši Horčíčkovi uchýlili se z Údrnic rolník František Horčíčka s rodinou, Václav Balda s rodinou a manželka Václava Tesaře s dětmi a ještě jiní mladí mužové, již schovali se v tamějších lesích, kdežto ženy zůstaly tam v hospodě. Václav Tesař, zůstavší doma, měl dle své povahy příkré nedorozumění s pruskými vojny, načež byl nucen utéci a sice "na Letkova" u Kopidlma. Všichni ti uprchlíci vrátili se už po čtyřech dnech domů, ale nalezli příbytky své vypleněné, nechali zde totiž při útěku všechno své hospodářství pod ochranou starých lidí. Avšak za jejich nepřítomnosti přitáhli sem uprchlíci z vesnic od Jičína s rodinami i s dobytkem a vzali zde bez překážky kde co bylo, čeho nepotřebovali zde, odvezli si domů: pokrmy, pici, ba i dobytek. Šatstvo, obilí, nádobí aj. v některých usedlostech bylo v této smutné době zakopáno ve stodolách. V usedlosti u Řeháčků "v hájku" pekla selka vdolky právě když k nim vrazili Prusaři, ihned se chopili tohoto pečiva, ale nejedli dřív, dokud z něho nepojedl trochu hospodář, z obavy, aby snad nebyli otráveni. Rolníci zdejší musili poskytnouti vojsku rakouskému přípravek - vozy a koně, kteréžto majitel většinou zpět nedostal, toliko náhradou zchromlé vojenské koně. Kolem Oudrnice ze strany severní byla polní úroda silně poškozena od vojenských hlidek." (SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnice (neusp.), Pamětní kniha obce Oudrnice (1927 - 1937).)

Počátky školy v Údrnicích

Až do roku 1804, kdy byla v Údrnicích zřízena obecní škola, docházely údrnické děti do školy v Bystřici. Škola v Údrnicích byla zpočátku umístěna v budově bývalé fary (čp. 10) a navštěvovaly ji jak děti z Údrnic, tak i z Údrnické Lhoty. Místní pa-

mětníci vzpomínali, že jako školní třída sloužila tehdy obytná světnice staré fary - vybavena byla dvěma staročeskými stoly s křížovými nohami a jednoduchými lavicemi.

Roku 1810 se údrnická škola stěhovala z fary do nově postavené budovy, která svému účelu sloužila ještě ve 20. století. Ro-

Údrnickou školou prošla celá řada učitelů, z nichž někteří se nadlouho zapsali do paměti místních obyvatel. Nejstarším vzpomínaným, pravděpodobně vůbec prvním údrnickým učitelem byl "jistý Sokolář" - prostý člověk, snad čeledín ze dvora, který uměl číst, psát a počítat, a proto mu bylo svěřeno obecní

Škola v Údrnicích.

Archiv RMaG Jičín

ku 1875 byla nová budova celkovým nákladem 5970 zl. přestavěna a také rozšířena o byt pro řídícího učitele. O šest let později byl škole postoupen blízký pozemek, který se proměnil ve školní zahradu. Protože počet žáků navštěvujících údrnickou školu velmi rychle rostl a brzy tak přesáhl omezenou kapacitu školy jednotřídni, byla roku 1884 - údajně přes protesty

učitelování. Platem za vykonanou službu mu bylo školné, jímž byli žáci údrnické školy povinni, a navíc 3 korce pole v Údrnicích a 1/2 korce pole ve Lhotě Údrnické. Dalším pamětníky zmínovaným učitelem byl Josef Straka, který v Údrnicích působil v letech 1848 - 1864. Byl výborným hudebníkem a skladatelem, mj. autorem valčíku na údrnické zvony. Dlouho se v obci vzpomínalo také na Hynka Šimka, který do údrnické školy nastoupil roku 1897 a učiteloval zde do roku 1910. Brzy po svém příchodu si prý získal důvěru místních obyvatel, neboť: *"...byl on povahy dobré společenské, dovedl býti nejen dobrým učitelem ve škole, ale byl i dobrým vychovatelem dospělých."* SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnice (neusp.), Pamětní kniha obce Oudrnice (1927 - 1937) - odtud i další citace.) Byl také tím, kdo podporoval a činně přispíval k rozvoji kulturního a hospodářského života obce. Zasloužil se o založení místního hasičského sboru či Kampeličky a byl prý také nadšeným členem ochotnického divadla.

Hyněk Šimek.
Kresba z Pamětní knihy obce Údrnice. SOKA Jičín

některých místních usedlíků - stávající jednotřídka rozšířena o třídu druhou. Vzhledem k tomu, že budova školy nedisponovala prostory, v nichž by mohla být nová třída zřízena, vyučovalo se zatím v chalupě čp. 4. Potřebná přístavba ke škole byla provedena v roce 1890.

Údrnickou školu navštěvovaly od roku 1923 i děti z Únětic, docházející dosud, stejně jako děti z Bilska, do školy v Drahorazi. O přeškolení Únětic k Údrnicím zažádali rodiče únětických dětí, *"...jelikož je cesta pro děti z Ounetic do Drahoraze velice neschůdná."* Krkolomná,

stále se stupňující cesta z Únětic do Drahoraz, v létě často rozbáhněná a v zimě zavátá sněhem, byla údajně příčinou toho, že školou povinné děti z Únětic nedocházely do školy pravidelně, "...čímž byly velice poškozeny ku svému prospěchu, byly jim činěny výtky od pánů učitelů, tak samo i rodičové oněch dětí měli nepříjemnosti stran nezasílání jich do školy." Zemská školní rada, stejně jako Školní rada v Údrnicích žádosti Únětic bez výhrad vyhověly.

Lnářství v Údrnicích

Před rokem 1870 patřil k hlavním plodinám pěstovaným na venkově mj. len. Z doma vypěstovaného lnu se podomácku zpracovávalo plátno, do něhož se odívali jak členové rodiny, tak i jejich čeled. Ta si ostatně plátno na košile a na kalhoty také vyměňovala jako součást odměny za vykonávanou službu. Lněné plátno bylo tehdy vůbec nejdostupnější a nejužívanější tkaninou venkovského obyvatelstva - šily se z něj oděvy pro dny všední i sváteční.

Náročný a zdoluhavý proces zpracování lnu a výroby lněného plátna tak, jak se tradičně provozoval právě v Údrnicích, přibližují dochované prameny a významné vzpomínky již nežijících údrnických pamětníků: sklizený len se v tenkých vrstvách rozprostíral na louky a po několik neděl se pak "rosil" - vystavoval přirozeným účinkům tepla, rosy a deště. Poté, co náležitě vymokl, sbíral se a opatrně se sušil v sušárnách. Usušený se "třel", aby se dřevnaté stonky rostliny rozešlely a oddělila se od něj samotná vlákna vhodná ke spřádání. Tření se provádělo nejdříve nahruho, na tzv. kozlu - jednoduchém, doma vyrobeném přístroji podobném velkému zavíracímu noži. Dřevěné želko nože se zvedlo, pod něho se na střenky položil chomáč lnu a do něho se pak středním želkem tak dlouho tlouklo, dokud se jeho stonky nezbavily dřevnatých částí. Takto připravený len se znovu přesušil a znovu třel - tentokrát však jemněji, na přístroji zv. "potěračka". Na to se len "vochlival" - pročešával na "vochlí" (velké hřebíkovité hřebeny), takže se proužky jeho lý-

ka rozdělily v jednotlivá vlákna, krátká vlákna se oddělila od dlouhých a srovnala se do rovnoběžné polohy.

Z vláken takto připraveného lnu se pak spřádaly nitě, a to buď za pomoci ručního vřetene, nebo kolovratu. Kolovrat práci podstatně urychloval a usnadňoval, protože kromě spřádání nití umožňoval zároveň jejich navíjení na cívky. Napředěné nitě se navinuly na tzv. moták, přičemž kola otočených nití se počítala za 1 "pásmo", 20 pásem pak za "přádeno". Jiné byly svazečky nití určené na prodej - byly menší a říkalo se jim "štěničky". Do 1 štěničky se počítalo 10 pásem a platilo se za ně 10 krejcarů, zatímco 1 přádeno dobré lněné přize stálo 11 - 12 krejcarů.

Údrnická Lhota čp. 98 (dříve 5)

Doma zpracovaná přize se nosila bělit na bělidlo v Raňčově u Nové Paky, které bylo široko daleko jediné. K vybělení přizi se pak přikoupila přize červené nebo modře zbarvená a nechalo se tkát plátno na cích. Z lněné přize se tkalo plátno nejenom hrubé, ale i jemné - z toho se po obarvení šily šaty a slabé košile zv. tenčice - "...děvčata se tehdy tak pěkně vystavovala v plátěných šatech a hoši v tenčících se širokými rukávy jako dnes v drahém hedvábí." (SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnice (neusp.), Pamětní kniha obce Oudrnice (1927 - 1937).)

Z lněného semene se kromě toho lisoval olej - místu lisování

Sbor dobrovolných hasičů v Údrnicích kolem r. 1910

se říkalo "zábojna". Údrnicím byla nejbližší zábojna v Sedlšti. Pěstování lnu se údrničtí hospodáři věnovali intenzivně až do 70. let 19. století, poté se zaměřili na pěstování řepy cukrovky. Rada z nich se totiž stala akcionáři nově založeného libáňského rolnického cukrovaru a měla tak povinnost řepu pěstovat a libáňskému cukrovaru odvádět.

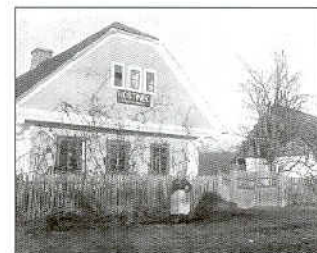
Ze spolkového života obce na přelomu 19. a 20. století

Jedním z prvních spolků založených v Údrnicích byl Sbor dobrovolných hasičů. Ustaven byl v roce 1897, krátce poté, co údrničtí na návrh svého obecního starosty Josefa Řeháčka zakoupili novou obecní stříkačku. Do nově založeného spolku, jehož velitelem byl zvolen starosta Řeháček, byli přijati také zástupci Údrnické Lhoty. Spolkovými členy se stali mj. starosta Údrnické Lhoty František Tesař či řidič učitel v Údrnicích Hynek Šimek. Hned následujícího roku obdržel Sbor zemskou subvenci a peněžitý příspěvek od hraběte Ervina Schlika i majitele libáňského cukrovaru Davida Blocha.

V roce 1904 uspořádali údrničtí hasiči hasičský župní sjezd v Údrnicích, často se tehdy účastnili také různých župních sjezdů v okolí, národních slavností, církevních průvodů a kromě toho pořádali pravidelné plesové zábavy, které se: "...většinou dobře vyváděly a bývaly hojně navštěvovány i přespolními hosty." (SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnice (neusp.), Pamětní kniha obce Oudrnice (1927 - 1937) - odtud i další citace.) Jejich účast při likvidaci požárů pak byla, jak poznamenává údr-

nická obecní kronika: "...velmi živá". Jen v letech 1898 - 1908 zasahoval Sbor v samotných Údrnicích nebo okolních vsích více než desetkrát.

Za první světové války byla činnost Sboru, podobně jako jiných spolků, omezena, především proto, že mnoho jeho členů odešlo na frontu. Po válce se pak Sbor obnovil, a to znovu pod předsednictvím Josefa Řeháčka. Na počest tohoto svého dlouholetého velitele, uspořádali údrničtí hasiči v roce 1935, při příležitosti jeho 70. narozenin, velkou oslavu. Slavnost jubilea se konala v údrnickém hostinci pana Kobrleho a zúčastnili se jí zástupci všech okolních sborů: "Hostinec u Kobrlů by zařízen restauračně a na postaveném divadelním jevišti proveden byl jako první číslo programu živý obraz: Ochrana vlasti hasičstvem." Po uvítací řeči župního místostarosty, recitaci básní v provedení dě-

Údrnice čp. 5, hostinec p. Hakenovský

tí z Bilska a při osvětlení "70" byl Josefu Řeháčkovi odevzdán diplom. "Následovala řeč župního jednatele a volná zábava, která se protáhla hodně přes půlnoc."

V roce 1897 byl v Údrnicích kromě hasičského sboru založen také divadelní spolek. Do vypuknutí první světové války, která jeho činnost přerušila, sehrál přes 30 divadelních před-

stavení, všechna pod vedením tehdejšího řídícího učitele Hynka Šimka. Po válce spolek svou činnost sice obnovil, již v roce

Únětice čp. 23 - obec, dům a kovárna

1921 však ustoupil divadelním aktivitám nově utvořené Jednoty sokolské. Údrnické divadlo, po roce 1921 zcela v režii Sokola, postupem času z různých příčin upadalo až se jej roku 1932 ujal místní republikánský dorost.

Někteří z obyvatel Údrnic a Údrnické Lhoty byli členy Selského banderia okresu Libáňského, které se ustavilo roku 1898. Účelem spolku bylo, jak formulovaly jeho stanovy: "[...] a) podporovati a zušlechťovati chov koní, b) cvičiti členy v jízdě koňmo, c) zúčastniti se výletu a vyjížděk do okolí za příčinou prohlédnutí a seznání hospodářsky důležitých míst, d) zúčastniti se pohřbů zemřelých členů sdružení." (SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnická Lhota (neusp.), Pamětní kniha (1904 - 1939) - odtud i další citace.) Kromě toho organizovalo Banderium přednášky z různých oborů mimo přednášek politických, pořádalo

Údrnická Lhota
Foto: Fr. Klobouček, 1941
Archiv RMaG Jičín

společenské zábavy, založilo a vedlo společnou knihovnu a čítárnu, zúčastňovalo se všech významných národních slavností "[...] a svou ukázněností a svým krásným a uchvacujícím dojmem reprezentovalo důstojně zdravé ještě jádro rolnického stavu." Jeho členové se odívali do stejnokroje, který byl inspirován krocem Banderie soboteckého. Dědicem tradice banderii se staly později zakládané Selské jízdy.

Poměrně sporé jsou informace dokumentující spolkovou činnost v Úněticích a Bílsku. V Úněticích byl úředně registrován hasičský sbor založený v roce 1910 a Vodní družstvo, které svou činnost provozovalo již roku 1910.

V Bílsku byl v r. 1909 založen hasičský sbor, o němž se z písemných pramenů dovidáme pouze tolik, že jej r. 1931 tvořilo 28 členů činných, 1 zakládající a několik členů přispívajících (SOKA Jičín, fond Archiv obce Bílsko (neusp.), Pamětní kniha obce Bílsko (1925 - 1931)). V r. 1922 se zde ustavil Divadelní spolek

Údrnická náves. Pohlednice ze sbírky Ing. Karla Čermáka

Thalia pro Bílsko, Ounětice a okolí, který pořádal divadelní představení a staral se také o vedení obecní knihovny.

První světová válka

O tom, jak první a druhá světová válka zasáhla do života místních obyvatel, nám obecní kroniky ani jedné ze sledovaných obcí nezanechávají téměř žádná svědectví. Nejvíce se přitom dovidáme z kroniky Údrnické Lhoty, která zaznamenává hned prvopočátky světové války, totiž vyhlášení mobilizace: "Bylo to tenkrát v neděli. Ráno časné pospíchal listonoš Ždánský skrz Údrnice k Úněticům s jakýmsi telegramem a zvolal 'je válka! Celou předcházející noc měly veškeré pošty pohotovost a ráno ve 4 hodiny hlásil telegram, že je vypovězena válka Srbsku.'" (SOKA Jičín, fond Archiv obce Údrnická Lhota (neusp.), Pamětní kniha (1904 - 1939) - odtud i další citace.)

Výzvy k domobraně zasáhly postupně muže ve věku 18 - 55 let. Z odvodů byli vyjmuti jen obecní starostové a někteří rad-

ni, ostatní museli narukovat nebo byli osvobozeni na neurčitou dobu: "Hospodářství osiřela neb skoro všichni mužští z naší vsí jsou ve zbrani." Odvádění byli také koně a povozy: "Skoro ve všech živnostech větších zůstal 1 kůň, u menších žádný. Musel se rychle učiti hovězí dobytek." Pro válečné účely byly pak rekvírovány věci z mědi, mosazi, cinu a niklu. V Údrnicích, stejně jako v jiných obcích, tak došlo i k rekvizici kostelních zvonů. Únětičtí pamětníci pak také vzpomínali, jak pro nedostatek vlastních pracovních sil žádala obec o pomoc a stát jim proto přidelil

šest italských válečných zajatců: "[...] 20-ti letých mladíků, kteří dosti se do naší práce vpravili, tři z nich neuměli číst ani psát, též snažně bylo žádáno o partu našich vojinů ku sklizni úrody. Přibýlo jich 8 a pobýli v Ounětích osum neděl." (Vzpomínky únětických pamětníků, Archiv RMaG Jičín).

Jedinou, velmi stručnou vzpomínku na 28. říjen 1918 zaznamenala kronika Údrnické Lhoty: "28. říjen byl tichý, vlahý den. Oslava naší samostatnosti se vyvedla." Roku 1921 byl na památku těch, kteří se z války nevrátili, postaven pomník u údrnické školy. "Byla to tehdy velkolepá slavnost za neobyčejného počtu návštěvníků. Za hláholu 'Kdož jste boží bojovníci' byl pomník odhalen a panem starostou Žlůvou předán veřejnosti."

Mgr. Barbora Klípcová

Dějiny obcí po roce 1950

Ve svém příspěvku se vracím do let padesátých, protože v roce 1950 došlo ke spojení obcí Údrnice a Lhota Údrnická v jednu

Údrnice - kulturní dům

pod společným názvem Údrnice. Prvním starostou obce Údrnice byl zvolen pan Václav Horák - hostinský a menší zemědělec. O několik let později došlo také k přechlívání domů v bývalé části Lhota.

Protože se také značně přirostovala politická scéna, byli větší hospodáři bezohledně persekuováni a to vysokými daněmi a neustálým zvyšováním dodávek obilí, mléka, vajec i masa. Za nesplnění dodávek byli zavíráni. Pan Jan Kučera byl odsouzen ke 14 letům vězení, které strávil převážně při velmi těžké práci v uranových dolech a polovina majetku mu byla zestátněna.

JZD v Údrnicích bylo založeno jako menšinové družstvo dvakrát, a protože vstoupili dobrovolně jen mali zemědělci, vždy se brzy rozpadlo. Teprve v roce 1959 bylo pod nátlakem založeno JZD nesoucí název 9. květen Údrnice. Předsedou družstva byl Josef Havlík, ekonom Zdeněk Valášek, zootechnik František Macek a agronom Bohuslav Haken. Ve vsi bylo dost mladých lidí. Hospodaření družstva bylo velmi zdařilé. Brzy dosáhli na pevnou odměnu 26,- Kč za pracovní jednotku. K tomuto družstvu byla připojena i družstva Únětice a Bílsko. Takto se zformoval i obecní úřad, který trvá až dodnes.

V roce 1962 byla v Údrnicích zrušena škola. Posledním řídícím byl pan Václav Příbyl. Ve zrušené škole vznikla výařovna pro družstevníky a útulek pro předškolní děti, který vedla paní Marta Formanová z Kopidlna.

Byly zde i různé organizace. Jako nejstarší je Sbor dobrovolných hasičů - přejmenován na Sbor požární ochrany. Dalším spolkem byl a doposud je velmi prosperující Myslivecké sdružení Hubert Údrnice, jehož členové jsou myslivci z Údrnic, Únětic, Bílska, Drahoraze, Pševse, Ketně a v poslední době i někteří z Kopidlna.

Další spolky - Československý červený kříž, Svaz žen a

Osvětová beseda - ukončily svoji činnost v letech 1970 až 1978. V roce 1990 zanikla činnost dobrovolných hasičů.

Pro rozšíření JZD byla v letech 1963 z bývalé Kampeličky přestavěna budova pro kanceláře MNV a JZD. Práce byly prováděny v akci Z. Ke konci 60. let došlo v obci k výstavbě pěti nových rodinných domků a šesti bytovky a většina obydlí byla zmodernizována. Ke konci 70. let JZD postavilo pro své zaměstnance tři dvojbytovky.

V roce 1983 až 1987 se postupně prováděla po celé obci kanalizace. Tim zmizely strouhy podél silnice, které nebyly pro vesnice žádnou okrasou.

V roce 1985 až 1987 bylo započato s výstavbou kulturního domu, neboť hostinec u Horáků již nevyhovoval požadavkům nové doby. Budovu hostince pak přebudoval Miroslav Horák na své rodinné obydlí. Kulturní dům byl stavebně dokončen a zprovozněn 27. 5. 1988. Stále slouží k různým akcím. Jsou to plesy, zábavy po mysliveckých honech, dětské maškarní plesy a další. V 60. - 70. letech přibýly ve vsi i dva kravíny pro společné ustájení dobytka, jenž byl dříve ustájen ve chlévech větších hospodářství. V roce 1988 došlo ke scelování MNV k větším obcím či městům. Zrušeno bylo i MNV v Údrnicích, a to tak, že pro Údrnice a Únětice se tento úřad nacházel v Libáni. Obec Bilsko přináležela ke Kopidlnu. Tento stav trval jen krátce, a to jen jeden rok. Roku 1989 byl znovu zřízen Obecní úřad Údrnice s obcemi Únětice a Bilsko.

S novým elánem se občané i členové výboru pustili do dalšího zlepšování vzhledu svých obcí. Mohli si to dovolit, protože obce byly daleko lépe finančně zajištěny, než tomu bylo za socialismu. Jako první na programu byla oprava chátrající zvonice. Dostala novou eternitovou střechu, došlo k urovnání podezdívky a výměně některých postranních prken. V roce 1995 bylo započato s generální opravou kostela sv. Martina v Údrnicích. Zde byla provedena výměna krytiny a kompletní nová oplechování, firma Staving provedla novou fasádu. Došlo také na odvodnění a svedení okapové vody do šachet. Do oken byly za-

budovány nové kovové vitráže a provedeno osvětlení vnitřních prostor fy. Boss z Mladé Boleslavi. Bylo též provedeno venkovní nasvícení kostelní budovy. Po vymalování vnitřních omítek, úpravách oltářů, vylepšení vzhledu značně zaslých soch světců a generální opravě varhan došlo za přítomnosti široké veřejnosti k slavnostnímu znovuvysvěcení panem biskupem Litoměřické diecéze. Tato celková oprava památky převýšila částku 1 milion korun. K opravě přispěl i Památkový ústav v Pardubicích částkou 200 tisíc Kč a církev 25 tisíc Kč. Byl to první takto opravený kostel v okolí po období okupace a socialismu. Po této akci se budovala silnice po obci, která byla ve velmi špatném stavu.

Také obce Únětice a Bilsko nepřišly zkrátka. V hodnotě 503 tisíc Kč byla vybudována v Bilsku přípojka vody k vodovodu, který vede z Batina do Kopidlna. Zde si někteří občané stěžovali na nedostatek vody. Do všech tří obcí byly zabudovány hydranty v případě požáru. V Úněticích se po zrušení váze a sběrné mléka v roce 1994 budoval chodník a nová autobusová čekárna. Pan Ing. Čížek se podílel na velmi vkusné úpravě zeleně na návsi v parku a po opravě zvonice i v jejím okolí. Celkové náklady na úpravu návsi v Úněticích včetně obrubníku asfaltového povrchu převýšily částku 500 tis. Kč.

V roce 1999 byla opravena budova bývalé školy v Údrnicích, střecha pokryta novou eternitovou krytinou, provedena izolace zdiva, nová omítka celé budovy, nátěry oken a dveří. Nyní budova slouží jako prodejna.

V roce 2003 byla ukončena kanalizace v Bilsku, zrušení rybníčka, který byl zavezen a nahrazen upraveným parčíkem. V Údrnicích se opravila komunikace před budovou OÚ, před Buškovými a u hřbitova. V Úněticích se provedla hlavní kanalizace, vycištění a oprava rybníčku na návsi.

V roce 2001 došlo k celkové opravě budovy OÚ. Do nového světle zeleného šatu se oblékla celá budova. Ve vnitřních prostorech došlo k rekonstrukci sociálního zařízení, prostoru pro knihovnu, nové dveře, položení nové dlažby a koupen nový ná-

bytek. Před vchodem do budovy bylo upraveno schodiště. Od vybudování kulturního zařízení uplynulo 28 let a bylo opět co opravovat. Byl vyměněn kotel u ústředního topení, včetně části nových rozvodů, kompletně rekonstruováno sociální zařízení a provedena oprava sklepa pro pivo. Celková rekonstrukce dosáhla částky 600 tis. Kč. Při všech těchto činnostech se nezapomínalo ani na mládež, pro kterou bylo v roce 2003 vedle kulturního domu vybudováno hřiště pro tenis a ostatní druhy sportů.

Od roku 2004 obec začala vysazovat okrasné dřeviny na veřejném prostranství v jednotlivých obcích. V Údrnicích byl vybudován park před Ječnými, v Úněticích osázen břeh při vjezdu do obce, v Bilsku byla provedena pouze drobná výsadba. V letošním roce bude vystavěn chodník v Údrnicích od autobusové čekárny a dokončena výsadba ze směru od Libáně. Obecní úřad má zájem, aby se místním obyvatelům žilo stále lépe.

Marie Hakenová, Údrnice

Příroda

Jihozápadní část Jičína patří geomorfologicky do oblasti nazývané Mrlinská tabule. V jejím středu nalezneme i obce Údrnice, Údrnická Lhota a Únětice.

Mrlinská tabule je plochá pahorkatina v povodí střední Mrliny. Samotnou obcí Údrnice protéká bezejmenný potok, který se v polích pod Údrnickou Lhotou stéká s Bilským potokem a poté vtéká před Kopidlnem zprava do Mrliny.

Pro celou Mrlinskou tabuli je typický reliéf mírných svahů, plošin a mělkých širokých údolí. Podloží je zde tvořeno turonskými slínovci a vápenitými jílovci. Průměrná nadmořská výška této oblasti je 226m n.m., nejvyšší bod v katastru Údrnice je 300m n.m. vysoký kopec Hrádek.

Původním rostlinstvem celé oblasti byly teplomilné dubové lesy. Ty nalezneme jen v omezených zbytcích na západ a východ od obcí, bezprostřední okolí obcí je však dnes tvořeno polními kulturami.

Pro celou oblast Kopidlenska a Libánska jsou typické rybníky. Také v okolí Údrnic nalezneme hned tři: bezejmenný rybník na západním okraji obce a rybníčky Petrovec a Lavičnický jižně od Údrnické Lhoty. Biologicky zajímavý je i rybník v Bilsku. V okolí těchto rybníků nalezneme řadu běžných i vzácných živočišných druhů: labuť velkou (*Cygnus olor*), lysku černou (*Fulica atra*), poláka chocholačku (*Aythya fuligula*), potápku roháče (*Podiceps cristatus*), volavku popela-

vou (*Ardea cinerea*) a ojedinele i volavku bílou (*Egretta alba*). Z obojživelníků můžeme u rybníku slyšet především skokana skřehotavého (*Rana ridibunda*), kuňku obecnou (*Bombina orientalis*) a v době rozmnožování i ropucha obecnou (*Bufo bufo*) nebo skokana hnědého (*Rana temporaria*). Obojživelníci jsou potravou pro užovku obojkovou (*Natrix natrix*). V intravilánu obcí můžeme vidět běžné druhy našich ptáků: kosa černého (*Turdus merula*), pěnkavu obecnou (*Fringilla coelebs*), hrdličku zahradní (*Streptopelia decaocto*), vlaštovku obecnou (*Hirundo rustica*), jirku obecnou (*Delichon urbica*) a další. Jako ojedinelý musím hodnotit výskyt hejtna jednoho z našich nejmenších druhů - mlynářika dlouhoocasého (*Aegithalos caudatus*) na návsi v Údrnické Lhotě. Velmi vhodným místem pro výskyt ptáčích druhů je starými ovocnými stromy zarostlá stráž nad rybníkem Lavičnický. Kromě slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), zde můžeme zahlédnout či zaslechnout několik druhů sýkor (*Parus*), pěnic (*Sylvia*), špačka obecného (*Sturnus vulgaris*), klaska obecného (*Coccothraustes coccothraustes*), budníčka menšího (*Phylloscopus collybita*) a mnoho dalších druhů. Staré ovocné sady a místa s hustým křovinným porostem patří k nezastupitelným biotopům naší České krajiny a měly by být chráněny stejně jako mokřady či lesy s původní druhovou skladbou.

Mgr. Petra Zíková

Přírodní podmínky, geomorfologie krajiny

Všechny vesnice, kterým je věnováno toto číslo Muzejních novin, tvoří výrazný mikroregion mezi dvěma hlavními komunikacemi vycházejícími z Jičínské kotliny k jihozápadu do Polabí - první dnešním Kopidlenskem a druhá přes česovskou tabuli. Podmínky k sídlení byly v jihozápadní části Jičínska vždy vhodnější než v jeho severní polovině. Snad právě proto jsou archeologické památky tohoto prostoru početné a výrazné i v obdobích, kdy zbylá část regionu téměř není osídlena.

Všechny čtyři vsi - Bilsko u Kopidlna, Údrnice i Údrnická Lhota a Únětice byly založeny na svazích či v centru kotlin při tekoucí vodě a na sprašových půdách. V pravěku i raném středověku byla tato krajina podstatně více zalesněna než v současnosti, a tak poskytovala nejpotřebnější surovinu pro stavbu domů a jejich zařízení i pro topení v dostatečném množství. Ve sledovaném regionu byl i dostatek pramenité vody. Mnohé drobné vodoteče jsou ovšem v současnosti zaniklé. Nejspíš všechny existující rybníky jsou až vrcholně středověkého stáří. Všechny vsi a rybníky spojuje protékající pravobřežní přítok Mrliny, který pramení severozápadně od Údrnic.

Nadmořská výška do 320 m n.m., dostatek dřeva a ploch pro zřízení polí i dostatek vodních zdrojů byly základními podmínkami pro opakované zakládání a od 14. století trvalou existenci lidských sídel.

Údrnice

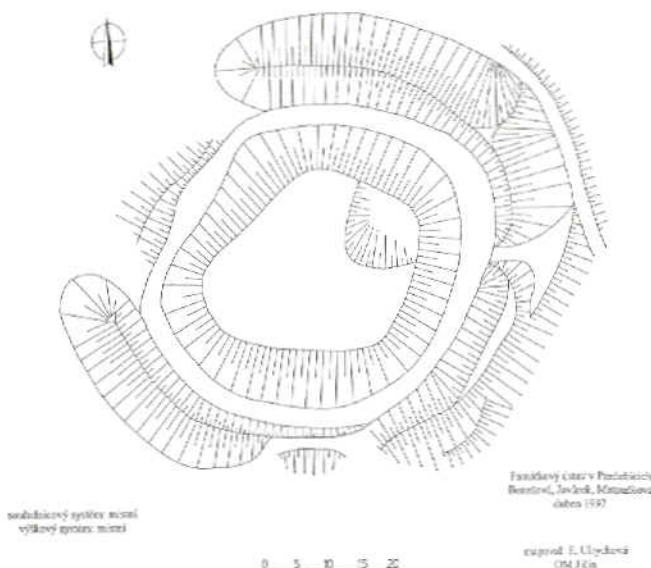
Z pravěku je prozatím k dispozici pouze jeden kamenný nástroj uložený ve sbírce Libáň. Jedná se o sekeru z amfibolového rohovce datovanou do mladší doby kamenné.

Centrum Údrnic se nacházelo od 9. století v prostoru kolem kostela sv. Martina. U hřbitovních vrat byla nalezena keramika ze střední doby hradištní, přesnější z 9. století. Další nálezy zlomků nádob potvrzují osídlení od 14. století včetně do dnešní doby. Původní tvar zástavby vsi byl asi návesního typu - kolem přibližně kruhové návsi byly posta-

veny jednotlivé usedlosti. Tomuto typu zástavby by odpovídal ve sbírce Libáň uložený střeš z mladší doby hradištní zdobený jednoduchými mělkými vodo-

ně dobře zachované panské sídlo typu mezi tvrzí a hradem. Ačkoli z Hrádku nejsou zachovány movité archeologické nálezy, předpokládám jeho stavbu až v ob-

ÚDRNICE - hrádek zv. ZLIVŠTEJN

rovnými liniemi (datace nejspíše 12. - první polovina 13. století), dále i šedý diskovitý hliněný přeslen a kostěnné sídlo se dvěma zářezy.

Nade vsi se postupným navracením pozemků zpět rekonstruuje pluzina - systém dlouhých a úzkých původně středověkých polí, který svým tvarem respektuje tvar svahu severně od vsi a dodnes je významným protierozním prvkem. Je velmi pravděpodobné, že tato pole byla zřízena v době brzy po třicetileté válce.

V Údrnicích je zachována i významná archeologická nemovitá památka - hrádek Zlivštejn zvaný i jen Hrádek. Je zachován západně od Údrnic, má téměř kruhový centrální pahorek obklopený příkopem a valem vysokým až 3 m. Celkový průměr objektu je více než 260 m. Hrádek byl geodeticky zaměřen a vyfotografován. V současnosti je znovu aktualizován, před osmi lety na Ministerstvo kultury České republiky podaný, návrh k zápisu této památky do Ústředního seznamu kulturních nemovitých památek. Jedná se o výjimeč-

dobí pohusitském. Starší panské sídlo - tvrz stála v Údrnické Lhotě.

Z Údrnic pocházejí i dva mincovní nálezy. V roce 1979 našel Jan Hron na zahradě čp. 52 (bývalá kovárna) tříkrejcar habsburského císaře a českého krále Josefa I. (ražený po roce 1711), krejcar dalšího habsburského panovníka Ferdinanda II. (1619 - 1637) ražený pro Korutany, tříkrejcar dalšího císaře a krále Leopolda I. (1657 - 1705) ražený pro Štýrsko a konečně grešli knížete württembersko - olešnického Sylva Fridericha (1664 - 1697). Spolu s mincemi byl uložen i hrací žeton města Norimberka z první poloviny 18. století.

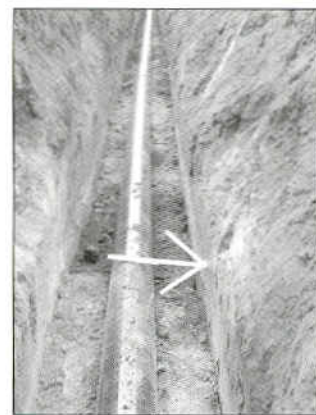
Další nálezy mincí je zcela ztracen. Z původního počtu několika stříbrných pražských grošů krále Václava IV. (1378 - 1419) nalezených při kácení pařezů v roce 1898 byla jedna mince předána do sbírky Libáň. Zde však nebyla zjištěna. Nálezy pražských grošů (ty byly raženy v období 1300 - 1547) jsou i na Jičínsku poměrně početné, do země byly ukládány v nejisté době husitských válek.

Údrnická Lhota

Už podle názvu je vznik Údrnické Lhoty spojen s prosperitou a populačním vzrůstem Údrnic a v důsledku toho s potřebou dalšího sídla a polí pro obyvatele původní vsi v raném 14. století. Podle parcelace pozemků na mapě stabilního katastru či na starších mapách parcelních předpokládám, že tato tvrz stála v areálu usedlosti čp. 100 v Údrnické Lhotě - nikoli v Údrnicích. V areálu usedlosti čp. 100 a v jejím bezprostředním okolí by bylo možné při jakémkoli zemním zásahu nalézt movité doklady o tvrzí a jejích majitelích. Podmínkou je ovšem ohlášení zemních prací nebo jakýchkoli movitých nálezů archeologickému pracovišti jičínského či královéhradeckého muzea.

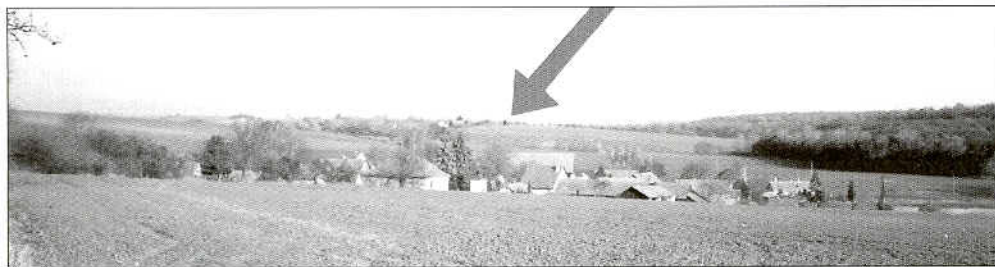
Vesnice sama je ulicového typu, což znovu podporuje její vznik ve 14. století. Trochu výjimečná je její poloha ve svahu nad potokem a rybníkem. Při různých drobných zásazích do země byly často nacházeny střepy nádob ze 14. - 18. století.

Na rozdíl od Údrnic pochází z katastru Údrnické Lhoty několik významných pravěkých nálezů a objektů. Zatím nejstaršími nálezy jsou dvorec, sídliště a keramická pec - vše z pozdní doby bronzové. Nelze vyloučit, že všechny tři lokality spolu chronologicky souvisejí.

Údrnická Lhota, pec
Foto: PhDr. E. Ulrychová, 2003

Za stodolou usedlosti čp. 107 u jihovýchodního okraje vsi byla při letecké prospekci zjištěna vůči okolí výrazně vymezená tmavošedá plocha zasahující pod stodolu a až k silnici ze Lhoty do Drahoraz. Na zemi byly po orbě opakovaně sebrány desítky zlomků keramických nádob datova-

Údrnická Lhota - areál dvorce z pozdní doby bronzové

telných do pozdní doby bronzové. Výšinná poloha patrná již od Bilska u Kopidlna s rozhledem do okolí byla nejspíš dvorcem.

Severovýchodně odtud při severozápadním výběžku Keteň-

ského lesa byly v rýze pro vysokotlaký plynovod v listopadu 2003 sebrány střepy hnědé a cihlové barvy stejného vzhledu a technologie jako u stodoly usedlosti čp. 107. I zde byly při letecké prospekci zjištěny šedé rozorané objekty. Jedná se pravděpodobně o sídliště z pozdní doby bronzové.

Rýha pro vysokotlaký plynovod Jičín - Libáň protнула asi 750 m jižně od dvorce a severně u drobné vodoteče pec na vypalování keramiky. V obou profilech rýhy pro plynovod byla velmi dobře patrná její okrově červená destrukce. Do předpeční jámy se zřítily její hliněná klenba. Ze začištěných profilů byly vybrány zlomky mazanice z klenby pece a zlomky velkých keramických nádob. Pocházejí rovněž z pozdní doby bronzové.

Z Údrnické Lhoty pochází z Jičínka zcela unikátní nález železného latěnského meče s pseudoantropomorfní rukojetí. Meč uložený v Muzeu hlavního měs-

Foto: PhDr. E. Ulrychová, 1997

ta Prahy má bronzovou objímku rukojetí, jeho čepel je neúplná. Rukojeť má tvar silně stylizované roznožené lidské postavy se vztyčenými a rozetřenými pažemi. Meč byl údajně nalezen v místní cihelně u lidské kostry. Lze jej datovat do stupně B latěnské kultury (4. století př.n.l.).

Únětice

První písemná zmínka o této menší vsi pochází až z roku 1546. Toto datum potvrzují nálezy glazované keramiky v rýhách pro telefonní kabely a rozvody elektrické energie. Důvody takto pozdní lokace vsi spočívaly ve výrazném oteplení v první polovině 16. století. Tehdy vrcholilo jedno z klimatických optim. I chladná a zamokřená místa Jičínka se stala místy vhodnými k založení vsi. Mnohé z nich ovšem po skončení tohoto období v polovině 16. století opět zanikly. Únětice měly vhod-

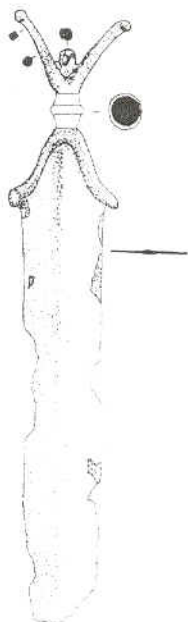
nější podmínky k sídlení, a tak ves zůstala zachována dodnes.

Bílsko u Kopidlna

I tato vesnice - podobně jako Údrnice - má archeologickými nálezy doloženou předlokační osadu. Jihovýchodně od Bilského rybníka byla totiž nalezena keramika 12. - počátku 13. století. I tehdy byly klimatické poměry České kotliny v porovnání s dneškem příznivější. Bylo tepleji a v důsledku toho bylo Jičínsko sušší a jeho krajina intenzivněji využitelná k sídlení a získání obživy. První dvacetiletí 14. století bylo ovšem výrazně chladné a klimaticky velmi nepříznivé. Někdy ve 14. století byla vesnice přenesena do kotliny severně od Bilského rybníka na místo chráněné před srážkami a větrem vanoucím převážně od severozápadu. Až v listině z r. 1554 je v Bílsku uvedena nová tvrz. Z parcelace pozemků na mapě z roku 1842 a náznaků příkopu a valu ji lze lokalizovat jihozápadně od nejstarší usedlosti čp. 1. Existenci hospodářsky živé vesnice dokládají podobně jako v Úněticích zlomky červených a i glazovaných nádob ze 16.- 17. stol. v rýhách pro inženýrské sítě. Část vsi v blízkosti silnice z Kopidlna do Únětic je zcela novověká.

PhDr. E. Ulrychová

Kresba železného latěnského meče nalezeného v Údrnické Lhotě

Kostel svatého Martina v Údrnicích

Ve středu obce na malém návrší, v mírném zákrytu dřevěné zvonice, stojí nevelký kamenný kostel. Hřbitov, jenž jej obklopuje, je obehnan ohradní zdí z pravidelných pískovcových kvádrů.

Stavba je poprvé zmiňována již v roce 1369. Gotický kostel byl opraven v roce 1592; při další, barokizující přestavbě v 17. století došlo kromě úpravy fasády především k výměně střechy. Další opravy nebyly zaznamenány, ačkoliv kostel vypovídá o pracích z první poloviny 19. století (hlavní vstup) a počátku století 20. (podlaha). Poslední generální opravou prošel v 90. letech 20. století.

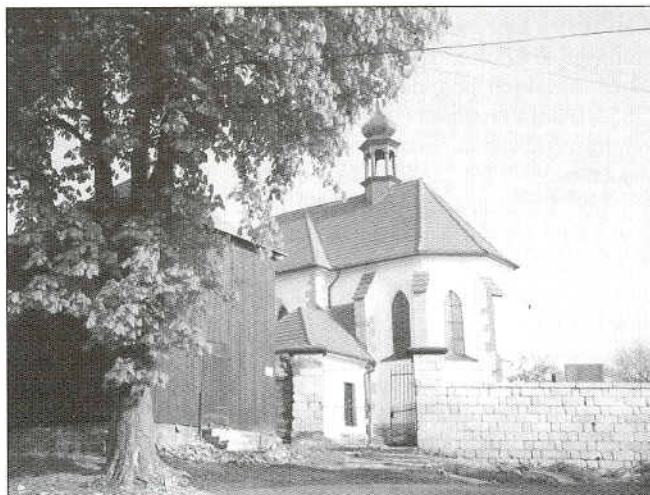
Kostel je jednolodní orientovaný s polygonálním presbytářem. K jižnímu průčelí presbytáře přiléhá obdélná zakrystie, k západnímu předsíň, obě zastřešené valbovou střechou, stejně jako loď s presbytářem. Věž nahrazuje cibulově zastřešený sanktusník s lucernou, makovicí a křížem.

Polygonální presbytář na východní straně je zapřen do systému pěti opěráků, jež jsou ve spodní části kryty pískovcovými deskami, jejich horní části byly při poslední opravě v roce 1996 zakryty bobrovkou kladebou do koruny stejně jako plášť střechy celého kostela.

Okna kostela jsou zaklenuta vrcholně gotickými lomenými oblouky ve zkoseném ostění. Neotevřavé pseudogotické výplně s geometrickými ornamenty z barevných skel v olověných pásčích jsou vsazeny do osmi polí

členěných ocelovými rámy. Okénko v západním průčelí nad předsíní je vyplněno barokními šestihrany v olověných pásčích.

Hlavní vstup je umístěn na západním průčelí skrz valbově zastřešenou přístavbu předsíně.

Kostel sv. Martina v Údrnicích

Foto: PhDr. E. Ulrychová, 1996

Dřevěné dveřní křídlo s mladším krabicovým zámkem (1. pol. 19. stol.) s klasicistními prvky je osazené v klasicistním půlkruhově zaklenutém pískovcovém portálu s hladkým klenákem a již značně zvětřelými hlavicemi v patách klenby. V tomtož průčelí je nad krátkým kamenným schodištěm exteriérový vstup na kruchtu. Vchod je zaklenut lomeným obloukem, ostění pískovcového portálu je hladké, dveře svlakové, zámek krabicový klasicistní.

Velmi hodnotné jsou dveře z presbytáře do zakřistie, jež jsou osazené v pískovcovém odstupňovaném raně gotickém portálu, kované gotické závěsy s rozvilinami, vyváděnými ze základních pruhů, a gotický zámek na lichoběžníkovém plechu.

Loď kostela je zaklenuta dvěmi poli křížové klenby. Žebra hruškovitého tvaru se sbíhají v plochých svornících se štitem. Vítězný oblouk mezi lodí a presbytářem je půlkruhově klenutý.

Strop v presbytáři tvoří jedno pole křížové klenby a paprscitý závěr se šesti žebry. Žebra se sbíhají v jehlanovitých konzolách, konzoly za hlavním oltářem nesou stopy po původním zdobení torzováním či jinými motivy.

Zakřistie a předsíní jsou zaklenuty plackami.

Kostel svatého Martina v Údrnicích je velmi hodnotnou původně gotickou stavbou s množstvím autenticky zachovaných prvků, z nichž nejhodnotnější

jsou prvky dosud funkční (kování a zámky dveří, klenební systém lodi a presbytáře, atd.). Je velmi pravděpodobné, že tato stavba ukrývá množství významných dosud neobjevených svědectví (nástěnné malby, výtvarné ošetření žebér, kamenické a tesařské značky apod.), pokud nebyly poškozeny při některé z generálních oprav.

Ing. Lenka Nyklová

Cti otce svého i matku svou - a hlavně je poslouchej! Dvě mesaliance v rodě Schliků

Chtěl bych Vám vyprávět příběh dvou mesalianců, neboli nerovných sňatků, které se udály v šlechtickém rodě Schliků na přelomu 19. a 20. století. Protože se domnívám, že tento rod zná snad každý dospělý obyvatel tohoto kraje, nepovažuji za nutné obsáhleji popisovat jeho dějiny. Ve 14. století můžeme nalézt stopy Schliků, tehdy patricijské rodiny, v Chebu, kam přišli ze Saska. Za věrné služby císaři Zikmundu Lucemburskému byli Schlikové povýšeni do šlechtického stavu. Spory s Ferdinandem I. Habsburským o výnosnou těžbu stříbra a ražbu tolarů v dnešním Jáchymově vedly až k otevřeným vystoupením proti vládci v letech 1546 až 1547 a 1618 až 1620. Na stranu císaře se po prohrané bitvě přidal Jindřich Schlik (1580-1650). Právě jemu se podařilo rozhojnit rodinné statky a získal tak například Staré Hradě, Kopidlno, Veliš a Jičíněves.

Mezi nejvýznamnější představitele rodu v 19. stol. patří patrně František Josef Schlik (1788-1862), bojující proti Napoleonovi u Lipska a Uhrům v roce 1848. Právě on musel řešit otázku nástupnictví, protože jeho syn Jindřich František (*1820) zemřel roku 1859 a zanechal po sobě nezletilé děti. František Josef proto zřídil pro případ absence mužských potomků vnuků Ervína (1852-1906) a Františka (1854-1922) fideikomisární substituci, neboli stanovil pořadí, ve kterém zdědí schlikovský fideikomís, čili svěcenství, některý z nejbližších příbuzných.

A právě v tomto okamžiku začíná naše vyprávění. Zmíněný František Schlik se totiž 26. října 1896 ve Štýrském Hradci oženil s Bertou Castiglione, rozenou Roxerovou (1854-1925), dcerou bankéře Tobíáše Ludvíka Roxera, a vdovou po rytmistru Josefu Castiglione. Na této svatbě by nebylo nic zvláštního, kdyby ovšem Berta byla urozeného šlechtického původu a neměla s Františkem Schlikem již tři děti. Mladý hrabě s ní totiž udržoval dlouholetý vztah, během kterého

se jim narodily tři děti: Jindřich (1875-1957), Markéta (1878-1934) a František Valentin (1882-1963). Bohužel se mi nepodařilo zjistit, od kdy byla Berta manželkou Josefa Castiglione, a proto nemohu určit, zda dříve existoval vztah Berty s Františkem nebo s Josefem. Sňatkem, který se konal zhruba čtvrt roku po smrti Josefa, došlo k legitimování dětí a právně byly považovány za manželské.

Důvodem k uzavření nerovného sňatku tak s největší pravděpodobností byla snaha legalizovat nemanželské děti a oženit se s milovanou ženou. Proto k tomu také došlo vzápětí po smrti jejího prvního manžela.

František Schlik

Foto: A. Brožek

Situace v rodině Františka Schlika byla v době uzavření sňatku taková, že jeho nejbližším příbuzným byl prvorozený bratr Ervin s manželkou Terezií a sestra Almerie, provdaná Sprinzensteinová. Rodiče ani prarodiče již nežili, takže obvykle hlavní odpůrci mesaliance nemohli do celé záležitosti zasáhnout. V pramenech jsem bohužel nenašel žádné zmínky o odporu příbuzných proti sňatku, ale s největší pravděpodobností existoval. Z absence korespondence s bratrem Ervinem a z omezení písemných styků s ostatními příbuznými od roku 1896 se dá soudit, že došlo k přerušení či omezení písemných, ale i osobních styků, což by bylo logickým důsledkem rodinné hádky. Na druhou stranu však zůstává otázkou, jestli rodina do jisté míry sňatek nevěděla, protože konečně vyřešil dlouholetý skandální soužití Františka s Bertou.

Po smrti Ervína, který zemřel roku 1906, se František stal jeho univerzálním dědicem. A právě tehdy se projevil závažný důsledek mesaliance, které způsobily problémy s rodinným fideikomísem (panství Kopidlno a Staré Hradě), čili svěcenstvím, na jehož dědění se vztahovaly zvláštní předpisy, vycházející z vůle zakladatele fideikomísu. Ten zakázal držbu fideikomísu tomu členovi rodu, který uzavře mesalianci. Proto se rozhodla série soudních procesů, ve kterých se o svůj nárok na fideikomís přihlásil kromě Františka Schlika také princ Emanuel Alfred Salm-Salm. Spor trval až do roku 1911, kdy byl salmovský nárok s konečnou platností zamítnut. Při procesu se totiž zjistilo, že současní Salmové nejsou oprávněnými Salmy, ale pouze nositeli jména linie, která vymřela již roku 1738.

Po salmovském neúspěchu, ještě v srpnu 1911, se o své dědické nároky přihlásil hrabě Konrád Ungnad von Weissenwolff. Byl podstatně úspěšnější a Fr. Schlik soudní proces prohrál ve všech třech instancích. Fidei-

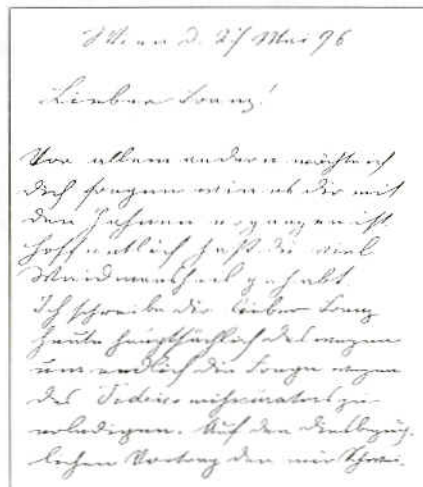
komis byl Konrádu Ungnadovi von Weissenwolff soudně přiznan již následujícího roku. Spolu s fideikomísem přišla rodina Schliků i o dědičné členství v panské sněmovně.

O správnosti tohoto soudního rozhodnutí si ovšem dovolil zapochybovat nejstarší syn Františka Schlika Jindřich, který se o tom zmínil v jednom z dopisů hraběti Fridrichu Lanjusovi, který psal knihu o Kašparu Schlikovi. V dopise ze 17. května roku 1938 mu Jindřich píše: "Weissenwolffovi byli pravou linií, ale měli také, jak určitě víte, vadu v rodokmenu, což ale bylo na základě intimního přátelství s arcivévodou následněkem trůnu Františkem Ferdinandem a díky polskému klubu (Konrádova matka Polka) dokonale zahlazeno." Tato Jindřichova slova nás přesvědčují o tom, že i po více než dvaceti letech trval v rodině pocit křivdy a tradovalo se, že Weissenwolffovi získali schlikovské svěřenectví neprávem, pouze díky protekci ze strany arcivévody Františka Ferdinanda.

Právník rodiny Schliků konstatoval další zajímavé informace, týkající se soudního sporu s Weissenwolffy: "V tomto procesu vynesl zástupce rodiny Schliků Dr. Josef Eckstein důkaz, že článek zakládací listiny, který pojednával o mesalianci, byl až do tohoto procesu nesprávně vykládán." Podle něj obstaral důkazy, které jasně hovoří o tom, že podle práva a právního žargonu 17. století, kdy fideikomís vznikl, platilo vyloučení z nástupnictví pouze pro syny zřizovatele, a nikoli pro vzdálené nástupce, jakým byl právě František Schlik. Tento výklad prý podpořily expertízy šesti odborníků na právní vědu a jazykovědu. Soud však zamítl jakékoli požadavky na znalecké posudky a rozhodl ve prospěch Konráda Ungnada Weissenwolffa, který se podle Ecksteina roku 1902 "bezvýhradně zřekl nástupnictví ve fideikomísu". A zkušený právník Eckstein dále konstatuje: "Hrabě Schlik prohrál proces ve všech třech instancích se zcela neobvyklou rychlostí. Proces trval ve všech třech instancích 8 měsíců." Má to snad znamenat, že i Eckstein věřil, že soud rozhodl na základě protekce ze strany arcivévody Františka Ferdinanda?

Schlikové se i po odebrání fideikomísu snažili o nalezení nových důkazů pro obnovení soudního procesu a uznání jejich nároků. Nejprve se pokusili o převedení celého nebo alespoň části fideikomísu na alod (svoobodný majetek), na který by se již přísná pravidla dědění nevztahovala. Toto však soudy zamítly. Další pokus byl daleko jednodušší, ale rovněž neuspěl. Kolem roku 1922 začali shromažďovat důkazy o tom, že Berta není neurozená, ale pochází ze šlechtické rodiny. Podle dopisu z 30. ledna 1922, ve kterém schlikovský advokát shrnuje výsledky zkoumání, je možné, že Berta Roxerová měla šlechtické předky, ale kvůli absenci pramenů to nelze prokázat. A tak Schlikové fideikomís znovu nezískali a přišli tak zhruba o polovinu majetku. Zůstala jim panství Veliš a Jičíněves.

Druhou mesalianci uzavřel Františkův nejmladší syn František Valentin, když se roku 1918 oženil s Marií Viktorií Hoffmannovou, přezdívanou Mara. Právě k tomuto sňatku se dochovalo několik velice zajímavých dopisů v rodinném archivu Schliků, který je uložen v Státním oblastním archivu v Zámruku. V tomto případě je však již odpor rodiny zcela zřejmý a překvapuje, že největší odpor vyvolal u neurozené Berty a jejího manžela Františka.

Začátek posledního dopisu Ervina Schlika bratru Františkovi 27. 5. 1896, ve kterém jej žádá, aby se stal kurátorem rodinného fideikomísu.

Na počátku všeho byl úmysl Františka Schlika oženit se se svou dlouholetou přítelkyní Marou, se kterou bydlel již nějakou dobu ve společném bytě. Oznámit to rodině, především otci a matce, jel se svým švagrem Emerichem Schreinerem (1867-1937), právníkem ze Štýrského Hradce. Od otce chtěl souhlas ke sňatku, který také dostal. Proto Maře ihned po návratu přislíbil manželství a tento úmysl potvrdil rovněž její matka a dalším příbuzným. Vzápětí předběžně naplánoval svatbu. Jenže pak poslal otcu svému synovi dopis, ve kterém svůj souhlas náhle odvolal: "Když se zmíním, že jsi ještě před nedávnem absolutně odmítl každý záměr oženit se s Marou, že nespátujeme pro Tebe v tomto spojení šťastnou budoucnost a naopak věříme, že budeš zakrátko této svatby litovat a zesměšniš se jí, tak docházím k závěru: Nesouhlasíme s Tvou svatbou, a jestliže ji uzavřeš, vyvodíme důsledky." A o jaké důsledky se mělo jednat? Plán vytvoření dědičné smlouvy mezi oběma muži bude odložen, synova roční apanáž zůstane ve výši 12 000 korun a otec nebude za syna platit ani dluhy, ani žádné jiné účty, kromě nutných lékařských honorářů.

Jak si můžeme všimnout, otcův dopis rozhodně nebyl příspěvkem do diskuse, ale naprosto jasným sdělením: jestli se oženíš, nedostaneš žádné peníze navíc a můžeš zapomenout na jakékoli výhody. Jednalo se o nátlak, kterým chtěl syna donutit k poslušnosti. Toto vše dělal v zájmu svého syna a jeho budoucnosti. Ale je tu ještě něco.

František se obává, že se syn sňatkem zesměšní. Co když se však nejvíc bál toho, že bude touto svatbou zesměšlen on sám a celá rodina Schliků? Proč bránil synovi v mesalianci, když sám takový sňatek uzavřel? Snad měl strach o rodinnou pověst, snad věděl, jak těžké to má šlechtic, který se ožení s neurozenou ženou.

Můžeme se ještě ptát, proč si František Schlik dal tak na čas a nezakázal synovi svatbu hned při žádání o souhlas. Z dopisů od Emericha Schreinerera vyplývá, že ho k tomu přiměla manželka Berta a snacha Margareta (1885-1968), žena prvorozeného syna Jindřicha, příslušnice rodu Thun-Hohenstein. František Valentin požádal svého švagra o pomoc a přimluvu u otce. Dr. Schreiner se této úlohy ujal skutečně s vervou. Tchánovi poslal několik dopisů, ve kterých diskutovali o chystaném sňatku. Je v nich zcela zřetelně viděn pokus o psychologický nátlak na tchána. Emerich například hovoří o přirozeném přání Františka Valentina mít domov, založit vlastní rodinu a starat se o ni. Aby všechno náležitě zdůraznil, tak uvádí, že František, tedy otec, byl ve stejném věku svého syna již patnáct let otcem a bydlel se svou rodinou ve vlastní vile. Dále se zmiňuje o Františku Valentini takto: "Je exot stejně jako je ona exota a já shledávám, že se k sobě úplně hodí, vnějším i duševním zjevem." A dále pokračuje: "Věřím, že vaše pochyby jsou částečně vyvolány přeceněním Františkova společenského postavení. Nosí sice hraběcí jméno, ale neudělal si ani v pražské, štýrskohradecké, ani ve vídeňské společnosti, ani v armádě nebo ještě někde nějaké postavení." Z této citace tedy vyplývá, že se rodiče Františka Valentina obávali především toho, že sňatek ohrozí synovo společenské postavení a prestiž celé rodiny.

Toho se ale vůbec nebojí Emerich, stejně jako nějaké společenské senzace, což dokládá takto: "Nemohu ostatně pominout připojení poznámky, že až dosud každý z příbuzných a známých, kteří se mi zmínili o tématu Mara, se vyslovil v tom smyslu, že nechápe proč si František Maru nevezme. Proto věřím, že skutečně uzavřené manželství nevyvolá žádnou zvláštní senzaci." Emerich zároveň vyjadřuje správný názor, že vyhrožováním otec ničeho nedosáhne, leda tak opaku. "Tyto svazky jsou nyní příliš silné, než aby mohly být roztrhány otcovskými hrozbami a pravděpodobně tím nebude dosaženo vůbec ničeho, než jeho ještě užšího a odhodlanějšího připoutání k Maře." Navíc prý František Valentin již nemůže, po slíbení manželství Maře a oznámení této chystané události její rodině, ze svých plánů ustoupit. Z dopisu také vyplývá, že otec vyhrožoval svému synovi i vyděděním. Zde ovšem Schreiner konstatuje, že právní důvod k němu neexistuje.

A jaká byla Františkova odpověď? "Tvůj dopis z 24. června si vykládám tak, že máš jako zeť, švagr a advokát upřímnou snahu

jako nezištný zprostředkovatel vést případný rodinný spor mírovou cestou." Vzápětí ujišťuje zetě, že si nepřeje rodinnou roztržku, ale přesto tvrdí: "My zde (máma, Margareta, Jindřich a já) ale máme na Františkovu svatbu jiný názor než vy tam (Markéta, Ty a František)." A vzápětí František připomíná Emerichovi jeho předchozí postup proti Maře: "Upomene Vás jen, jakým rozhodným způsobem František označil za vyloučený každý úmysl oženit se, že jsi zakázal Maře vstup do svého domu." Tento zákaz ovšem vydal Schreiner kvůli tomu, že František Valentin doposud vždy vylučoval jakékoli úmysly oženit se s Marou a pouze s ní žil. Mara navíc veřejně vystupovala jako jeho milénka, což se Emerichovi nelíbilo a ohrožovalo to jeho společenské postavení a renomé. Právě proto souhlasil se svatbou, která by ji rehabilitovala. Po ní by opět měla volný přístup do jeho domu.

Oba muži tedy měli rozdílný názor na plánovanou svatbu a oba měli dostatek argumentů, kterými se snažili přesvědčit toho druhého o správnosti svého stanoviska. Z Františkových dopisů je patrné, že nechce rodinnou roztržku, ale pokud syn neustoupí, tak k ní může dojít a bude to pouze jeho chyba. Zabránění synovi v uzavření sňatku dokonce bere jako svou povinnost, k jejímuž splnění smí použít téměř jakékoli prostředky. "Když František nic nedá na mé vzpříčení se jeho sňatku, tak je to jeho věc, ale moji povinnost jsem splnil." Syna by měl nejraději v Jičíně, kde by byl pod stálou kontrolou. Se svým vzděláním, získaným na obchodní škole, by se mohl uplatnit při správě rodinného majetku a mohl by zastávat stejně důležitý post jako

jeho bratr Jindřich. Při této příležitosti dává František jasně najevo, kterého ze svých synů si váží víc: "Jindřich má ročně 24 000 Korun za nejušlepnější a nejuspěšnější činnost, kterou neuznávám pouze já, má ženu a čtyři děti, deset až dvanáct služebníků, vůz a koně a ani halíř dluhů. Jak se oproti tomu vyjímá Františekův požadavek 40 000 Korun měsíčně a navíc 30 000 Korun jako výbava?"

Ze zmíněné korespondence lze jasně vyčíst, že proti zmíněnému sňatku není hlavně František Schlik, ale někdo jiný. "Že Tě dámy v Jičíně mají pochyby o Maře, jim nechci zazlívati...". Těmito dámy jistě není myšlen nikdo jiný než Berta a její snacha Margareta. Zde si ovšem musíme položit otázku, proč právě tyto dámy kladly, samozřejmě spolu s Františkem a jeho prostřednictvím, takový odpor plánovanému sňatku? U Margarety je důvod celkem jasný. Jako šlechtice, i když i její rod nebyl prost mesalianci, se mohla bát poklesu významu a vážnosti rodu svého manžela způsobeného právě tímto sňatkem. Ale jak si vysvětlit odpor Berty, která sama měla neurozený původ?

František Valentin se nakonec s Marií Viktorií Hoffmannovou i přes odpor rodičů oženil. Stalo se tak 31. července 1918. Tim patrně došlo k proklamované rodinné roztržce. Korespondence se synem byla omezena na minimum. Z prosince roku 1919 se dochoval dopis Fr. Schlika jeho synovi Fr. Valentinovi. Z něj vyplývá, že proběhlo finanční vyrovnání, které mělo mít hodnotu povinného zákonného dědického dílu.

A jak dopadlo manželství Františka Valentina s Marou? No přece rozvodem, jehož datum ovšem neznáme. Muselo to být ně-

kdy mezi prosincem 1919 a květnem 1927, kdy se znovu oženil. Možná k rozvodu došlo kvůli neshodám mezi manželi, ale pravděpodobnější je, že se Fr. Valentin nakonec rozhodl uposlechnout svého otce a s manželkou, která bránila klidu v rodině, se rozejít.

Lubor Maloň

Začátek dopisu Fr. Schlika synovi Františku Valentinovi z 15. 6. 1918, ve kterém odvolává souhlas s chystanou svatbou.

Výběr z použité literatury:

- Georgiev, J.: České fideikomisy v posledních letech existence. *Paginae historiae* 9. Praha 2001, s. 71-97.
- Lenderová, M.: Dny všední a sváteční Filippiny Ludmily hraběnky Schlikové a Pauliny kněžny ze Schwarzenbergu. In: *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka. České Budějovice 2003*, s. 103-135.
- Martinková, M. - Pešková, J. - Turčín, O.: Rodinný archiv Šliků (1230) 1416-1948/1957/. Inventář. Zámorsk 1986.
- Mašek, P.: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích. Praha 1999.
- Vinař, O.: Pět století Šliků. In: *Heraldika a genealogie. Klub pro českou heraldiku a genealogii* 3-4, 1991, XXXI.
- Votýpka, V.: Příběhy české šlechty. Praha 1995.

"Pražáci" v Jičíně v druhé polovici XIX. stol.

Heindlovi a prof. Fr. Š. Kott

Padesátá léta XIX. století, léta tuhého "bachovského" absolutismu, omezila znovu občanské svobody a zmrazila většinu toho, co přinesl revoluční rok 1848. Život lidí se dostal pod kontrolu úřadů, tajné policie, četnictva (které bylo Bachem založeno) a spolkový život neexistoval. Všechno české bylo podezřelé a v čes-

kém městě Jičíně byl posílen jeho vnější německý ráz.

Po Bachově pádu přinesla první rakouská, byť shora daná ústava z roku 1861 politické uvolnění a četné občanské svobody. A s tím i rozmach českého národního života. Zakládají se spolky všeho druhu, vydávají noviny, pořádají národní a spolkové slavnosti, rozvíjí se český kulturní život. Při tom sloužila

za vzor daleko pokročilejší Praha, centrum českého života. A proto v době, kdy cesta do Prahy (poštovním dostavíkem, protože vlakové spojení do roku 1871 neexistovalo) byla výpravou, měli velkou cenu ti lidé, kteří pražský život znali (z Prahy do Jičína přišli) a měli s Prahou živé kontakty. Leckdy iniciovali vznik toho nebo onoho spolku, uměli poradit a přenášeli do Jičína

pražské zkušenosti.

Byli to především někteří profesori gymnázia i učitelé reálky (ještě nesamostatné nižší, tj. trojtržní), pokud přišli z pražského prostředí a udrželi s ním styky. A pak právníci. Zrušení poddanství v roce 1848 vedlo k zrušení soudní pravomoci vrchnostenských úřadů a městských magistrátů. Vzniká síť okresních a krajských soudů (Jičín má oba,

protože je sídlem kraje). Nadto se u vážných trestních činů zavádí obhajoba obžalovaného právně vzdělaným obhájcem - advokátem (byť v bachovské době omezená). Větší potřeba právníků jak u soudů, tak při obhajobě, přivádí do Jičína už v padesátých letech několik právníků, kteří studovali práva na pražské nebo na vídeňské univerzitě. A v nich i spoluzakladatele, ba často iniciátory nových jičínských spolků, čilého občanského života v našem městě.

První, hned roku 1850, přistěhoval se do Jičína JUDr. Josef Heindl (1804-1880/1?) s rodinou. Nejprve je právníkem u soudu, pak advokátem, ale především léta notářem. (Nový notářský řád z r. 1850 rozšířil počet právních úkonů, které měla tato právní osoba státem zřízená a pověřená provádět. Od roku 1855 i to, co nejlépe známe: závěti a pozůstalostní řízení.) Tento právník, zřejmě tělesně zdatný, patřil roku 1862 mezi zakladatele jičínského Sokola. Podílel se na přípravě jeho stanov a patřil mezi jeho první čtyři cvičitele. Od listopadu 1866 byl pak jeho jednatelem. A paní Rozina Heindlová už v květnu 1860 k otevření první jičínské venkovní "tělocvičny" v "Lázních" (v místech benzínové stanice u železničního přejezdu), ještě před sokolské, "darovala prapor v národních barvách se skvostnými fábory", který se vyťahoval na vysoký stožár před venkovní tělocvičnou. A pak při velké sokolské slavnosti 29. června 1870, při níž se odbyvalo první veřejné cvičení Sokola v Jičíně (za účasti třiceti jednot) a světil se prapor Sokola, byla jednou ze tří kmotek praporu pořízeného ze zbytků praporu Národní gardy roku 1848. Připjala na prapor své překrásné vyšívání stuh. (Pam.spis jič. Sokola 1912, s. 13)

Vztah k tělesné kultuře přivedl JUDr. Heindla také mezi členy "přátel plovárny", kteří se zasloužili o zřízení první občanské plovárny v Jičíně u hráze rybníka Kníže. To bylo v květnu roku 1863. (Mencl, J. Historická topografie města Jičína II, s. 78 a SOKA Jičín, f. Archiv města Jičína, k. 398)

Pan doktor Heindl zasedal také v jičínském zastupitelstvu (1864-70) a byl ve dvou obecních volbách (1864 a 1867) zvolen

v I. sboru nejzámožnějších občanů na prvním místě (tj. největším počtem hlasů). Svědčí to o jeho oblíbě a o tom, že se stal "Jičíňákem". Patřil také v letech 1860-1861 mezi zakladatele Obecní spořitelny. Jednak tím, že

Rozina Heindlová
Archiv RMaG Jičín

pracoval v komitétu pro její založení, jednak tím, že bezúročně půjčil do základního fondu ústavu 100 zl. - jako většina zámožnějších občanů. Vždyť Heindlovi postupně v Jičíně koupili tři domy na dnešní Husově ulici (č. 79, 54 a 64), na jejichž místech dnes stojí poliklinika, Optika a lékárna na Husovce

JUDr. Josef Heindl však nebyl mimořádnou vůdčí osobností. Svého muže převyšovala, myslím jeho paní Rozina Heindlová (naroz. 1812/14), roz. Kalinová z Jindřichova Hradce, žena, které na konci padesátých a v letech šedesátých není v Jičíně rovno. První v Jičíně rozvíjí "snahy vlastenecké a lidumilné" a snahu "po vyšším vzdělání, zvláště žen". (Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924, s. 108-9) K tomu ji podněcuje bohaté styky s Prahou, s rodinou pražského univerzitního profesora filozofie Ignáce J. Hanuše. Heindlovi často zajíždějí ke svým přátelům do Prahy, oni zase do Jičína. Syn Josef Heindl dokonce u Hanušů během svého studia na pražské reálce bydlí.

Prostřednictvím Hanušových znala paní Rozina i Boženu Němcovou, které byli Hanušovi přátelskou oporou, zvláště v posled-

ních letech jejího života, plných strádání, bídy, nemoci. U Hanušů poznala paní Rozina, která si s paní Laurou Hanušovou dobře rozumí, první emancipační snahy českých žen, snahy, kterým se stavi od svého návratu z Ameriky v únoru r. 1858 do čela Vojta Náprstek.

Jistě hlavně proto se v Jičíně paní Heindlová pokouší 1861/62 poprvé a v pozdní podzim roku 1862 podruhé o založení soukromé vyšší dívčí školy. Druhý pokus je úspěšný, když najde v prof. gymnázia Františku Štěpánu Kottovi zapálenějšího a obratnějšího ředitele než byl poprvé (1861/62) prof. Josef Riss. Škola trvala do konce školního roku 1866/67. Počet zákyň klesal, protože okruh rodin, které chtěly svým dcerám připlácet na vzdělání, byl vyčerpán.

Vyšší dívčí škola navazovala v letech 1861-67 na veřejnou farní školu dívčí. Ta byla tehdy v Jičíně trojtřídní, v každé třídě dva ročníky, a dívky ji navštěvovaly do 12. roku věku. Tím tehdy končila povinná školní docházka (od škol. roku 1870/71 byla prodložena na 14 let). Na vyšší dívčí si dívky měly po dobu dvou až tří let prohloubit své všeobecné vzdělání (asi v rozsahu nižší reálky) a navíc se naučit šít. Škola byla soukromá, vzorem jí byla první vyšší dívčí škola u nás, založená roku 1860 v Písku. Jičínská obec školu podporovala: platila nájem místností, otop a věcné potřeby. Škola měla dvě třídy v domě pana Navesníka čp. 50 v Sladkovské ulici a dívky platily měsíčně školné 1zl. 50 kr. Úhrn vybraného školného byl určen na platy učitelů. Ve škol. roce 1863/64, kdy měla škola ve dvou třídách 32 zákyň, vyšlo na odučenou hodinu 20 kr., později, jak počet zákyň klesal, klesala i hodinová odměna k 10 krejcarům (cena půllitru piva). Učitelé jičínských škol, od gymnázia po hlavní školu, kteří tu učili vzdělávacím předmětům, měli ovšem na své kmenové škole svůj roční plat. Horší to bylo s dvěma industriálními učitelkami, protože ty byly odkázány jen na odměnu na dívčí škole (v roce 1863/64 dostávaly asi jen 10 zl. měsíčně). Industriální učitelky si něco přivydělaly ve zvláštních "šicích třídách" starších zákyň, které

chodily jen na šiti. Přitahoval je hlavně první šicí stroj v Jičíně, na jehož zakoupení jičínské dámy darovaly 34 zl. a 140 zl. půjčily. "Odšívaly" si pak svoji půjčku hlavně šitím vlastního prádla na stroji (v srpnu 1965 měly "odšito" 82 zl.). Tento první šicí stroj v Jičíně byl zakoupen v r. 1863, tedy ve stejném roce, kdy Vojta Náprstek šicí stroj předvedl v Praze poprvé!

Zkrátka industriální učitelky na tom byly špatně, a proto se pan ředitel Kott přimlouval, aby jim město přidalo. Zastupitelstvo mu vyhovělo a dalo každé industriální učitelce 100 zl. roční odměny navíc. Zaslouhy prof. Fr. Št. Kotta o existenci a fungování vyšší dívčí školy, i když také paní Heindlová s leccím pomohla, byly veliké. (SOKA Jičín, f. MÚ Jičín, k. 534)

Ale kdo byly ty dvě industriální učitelky? Na svou vyšší dívčí

Dora Hanušová
Archiv RMaG Jičín

školu získala paní Rozina do Jičína jako industriální učitelku Doru Hanušovou, dceru svých přátel Hanušových, a Doru (Bohdanu) Němcovou, která v předchozím roce dosloužila své matce Boženě Němcové a byla přítelkyní Dory Hanušové (obě se narodily roku 1841 a zemřely v roce 1920, obě žily neprovdané). Slečna Hanušová se vrací do Prahy po skončení škol. roku 1865/6 a začleňuje se mezi emancipující se dámy z Amerického klubu dam kolem Vojty Náprstka. Stává se spisovatelkou a překladatelkou, nejoddanější pomocnicí Karoliny Světlé při zakládání Ženského výrobního spolku (1871),

příspěvatelkou do Ženských listů Elišky Krásnohorské atd. Naproti tomu těžkopádnější a životem zkrúšená Dora Němcová, bez rodinného zázemí, prožije v Jičíně jako učitelka a osamělá bytost celý život. Vedle výuky šití šatů právě ona v roce 1863 v Jičíně první předvedla šicí stroj a vyučovala šití na něm s velkým ohlasem.

I když přejdeme Kottovu práci v Občanské záložně a jednání v Muzejní společnosti v letech 1864-66, musíme promluvit ještě o jedné jeho zásluze. Inicioval zřízení první občanské plovárny v Jičíně volným občanským sdružením "přátel plovárny" a hodně pro vznik první plovárny u hráze rybníka Kniže udělal. Spolupracoval zvláště s panem

František Štěpán Kott

Antonínem Soumarem, váženým obchodníkem s železářským zbožím a majitelem domu č. 1 na Holinském předměstí (dnešní Halířovi), který stál dlouho v čele plovárenského výboru. Jejich spolupráce byla snadná, když prof. Kott v Soumarově domě č.1 bydlel. I po odchodu prof. Kotta do Prahy si plovárenský výbor objednával z Prahy ložky k oblíbené projížďce po rybníku Kottovým prostřednictvím.

F. Š. Kott (nar. 1825) se sice nenarodil v Praze, ale studoval tam na malostranském gymnáziu, pak na univerzitě práva a ještě navíc tři roky filologii. Tou se zabýval vědecky a v každé historii české literatury, pokud zachycuje i odbornou literaturu, najdeme o něm zmínku. Navázal na Jungmanna a doplnil a rozšířil jeho Česko-německý slovník, avšak prý ne zcela spolehlivě

a soustavně, v sedmidílný slovník Kottův. Byl také členem České akademie věd a umění v Praze, kam odešel z Jičína roku 1868 na Akademické gymnázium. Dožil se tehdy výjimečně devadesátky - zemřel svobodný v r. 1915.

Ještě trvalejší plody přinesla lidumilná práce paní Rozíny Heindlové. Už koncem 50. a počátkem 60. let začala v dohodě s profesory gymnázia získávat zámožnější rodiny, aby chudé studenty zvaly na oběd, přispěly jim občas penězi nebo starším šatstvem.

A zvláště zvaní chudých studentů na oběd se díky jí stalo v Jičíně časté. (Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924, s. 108-9). Krutá bída lidí ze spodních vrstev společnosti trápila její dobré srdce a dojímalo ji zvláště strádání dětí z chudiny. Vezme si za své založit pro ně opatrovnu, kde by matka, která musí přes den těžce pracovat, své děti mohla zanechat v dobrých rukou. Tedy jakousi mateřskou školku. Protože však v Jičíně neexistoval sirotčinec, měla opatrovna pečovat také o opuštěné sirotky. Založí spolek pro zřízení a vydržování opatrovny a v roce 1871 ji otevírá, nejprve jen pro 10 dětí, později tu pečují o 60 až 80 malíčků. Od roku 1872 je opatrovna umístěna v nejmladším křídle bývalého jezuitského semináře, kde měl v XVIII. stol. řád svůj špitál a lékárnu, v č. 27 ve Fortně. A sídlí tu pak léta, až do stavby nové budovy opatrovny (dnešní mateřské školy vedle kina) v roce 1911. Tě se paní Heindlová nedočkala, zato však dva roky před její smrtí (1. května 1898) se otevíral nový okresní sirotčinec v dnešní Bolzanově ulici, o jehož zřízení také usilovala.

Pro svou opatrovnu - byla i její ředitelkou - uměla opatrovat finanční prostředky: věcnou lotérií, divadelními představeními, dobročinnými koncerty a pod. Prostřednictvím hraběnky Belcrediové vyprosila na okolní šlechtě na 1200 zl. Žila pro své děti a s ní také její neprovdaná, stejně láskyplná dcera Adéla (1843-1911). I ta pracovala bezplatně v opatrovně. Všechny matku i dceru doprovázely po smrti na jičínský hřbitov davy lidí.

JUDr. K. L. Klaudy a Josef Šimáček

V padesátých letech přišel do Jičína jako zralý muž (35 let) také právník JUDr. Karel Leopold Klaudy. Přišel později než JUDr. Heindl, až v roce 1857, ale dr. Heindla výrazně převyšoval. Byla to mimořádná osobnost!

Narodil se 30.12.1822 v Táboře a teprve právníká studia na Karlo-Ferdinandově universitě ho přivedla do Prahy. Ve dvaceti letech se stává členem Zemského soudu a dokonce supletem občanského práva na pražské univerzitě. V roce 1848 je zvolen v Kutné Hoře poslancem říšského sněmu. Sněm se přemístí z rozbourané Vidně do Kroměříže a pracuje tu na první rakouské ústavě. Tady se Klaudy sblíží s českými liberály v čele s F. Palackým a Fr. L. Riegrem a trvale pak patří k první české politické reprezentaci, zvané později staročeši. Na kroměřížském sněmu patří mezi přední české řečníky, staví se za zrušení roboty bez náhrady (bez povinnosti svobodného sedláka platit za to bývalým pánům finanční náhradu) a za zrušení šlechtictví. Pracuje také v komisi připravující nové správní a soudní rozdělení Čech (okresy a kraje).

Po rozpuštění kroměřížského sněmu za pomoci vojska v březnu 1849 a postupném nastolení nového absolutismu, tvrdšího než byl metternichovský, se dostal JUDr. Klaudy jako většina poslanců kroměřížského sněmu do nemilosti. V Jičíně to poznal pater Jan Sidon, který byl vyšetřován, zbaven učitelství a poslán do penze (s pouhými 500 zl. ročně). Klaudymu nejsou povoleny advokátní zkoušky ani práce na právnické fakultě - najde podřadné místo přisedičiho u soudu v Příbrami. K advokacii mu otevřela cestu mocná přímluva generála Františka Schlika, jehož osobním právním zástupcem se pak stává. Proto se také octne v Jičíně. V pozadí je skutečnost, že jeho manželkou je nemanželská dcera pana generála.

Po dobu deseti let se stává ústřední postavou vznikajícího jičínského občanského života, rozumí se českého. Je jeho nejschopnějším organizátorem, obecně uznávaným. Od konce roku 1859 se podílí na přípravných pracích

k založení Obecní spořitelny a v roce 1861 samozřejmě půjčuje bezúročně 100 zl. do jejího základního fondu a stává se jejím "zakladatelem". Současně pomáhá v letech 1860-61 při založení Občanské záložny, postavené na

Karel Leopold Klaudy

principu družstevním. V březnu 1863 kandiduje ve volbách do Zemského sněmu za venkovské obce Jičínka a Novohyžovska a je zvolen. Jako zastávce zemské autonomie a českých práv nevstoupí spolu s deseti dalšími poslanci zemského sněmu roku 1863 do Říšské rady, kam byl sněmem zvolen. Trvale pak patří k jádru staročeské strany.

Když je v Jičíně jako protiváha k německému Lesevereinu založena Občanská beseda, stává se 11.4.1862 a znovu 30.3.1864 jejím předsedou. V téže roce 1862 pracuje v přípravném výboru TJ Sokol a je zvolen 10.5. 1863 (a znovu 4.7.1864) jeho prvním starostou. Také Muzejní společnost pro kraj jičínský si ho v roce 1863 a 1864 postaví do čela. V roce 1864 kandiduje JUDr. Karel L. Klaudy do městského zastupitelstva a je v III. sboru zvolen na čtvrtém místě. Dostává se do rady a má v ní jako první radní, tj. zástupce starosty, silné, ne-li rozhodující slovo. Když zastupitelstvo 17. listopadu 1865 navrhne darovat na stavbu Národního divadla 10 zl., vystoupí dr. Klaudy: "Tě raději nic!" A na jeho návrh je přijato usnesení darovat 500 zl., postupně v pěti splátkách.

V Jičíně koupil dům č. 21 na začátku dnešní Havlíčkovy ulice, tehdy ještě dřevěný (dnes na jeho místě stojí nedávno rekonstruovaný hotel Jičín s hostincem "U dělové koule"), ale seznam oby-

vatel z roku 1860 uvádí jako jeho bydliště č.14 na Malém náměstí, tj. dům, kde bydlel za deset let první dva roky svého studia na nižší reálce (v letech 1870-72) u paní Lhotové mladé K.V. Rais. Klaudy tam bydlel - bylo mu 38 let - se svou ženou Karolínou a třemi syny: Zdenkem (nar. 1849), Karlem (1851) a Františkem (1854). Měli jednu služku a jednoho kočího, tedy asi i koně a bryčku (jako lékaři).

V roce 1865 konečně vláda doplňuje obecní samosprávu vyšším samosprávným stupněm. Dne 2.6.1865 je to dr. Klaudy, kdo do jičínského zámku svolává první řádné zasedání okresního zastupitelstva, jehož volby proběhly v dubnu až květnu. Schvaluje se jednací řád a volí první okresní starosta. Stává se jím JUDr. Karel Leopold Klaudy. Jenže už koncem roku 1865 přemísťuje dr. Klaudy svou advokátní kancelář do Prahy (souvisí to i se smrtí generála Františka Schlika roku 1862, protože Klaudy je vykonavatelem jeho poslední vůle) a Jičín opouští.

Také Praha jeho mimořádných schopností využívá: už koncem roku 1867 je zvolen pražským starostou a 20.1.1868 slavnostně uveden do úřadu.

Dr. Klaudy se i nadále uplatňuje v politice a patří k jádru staročechů (Urban, O.: Česká společnost 1848-1918, s. 240). V roce 1879, když po šestnácti letech neúspěšného pasivního odporu vyjednávají Češi s vládou o vstup na říšskou radu, je Klaudy, stále zemský poslanec, mezi těmi, kteří prosazují vstup na radu a aktivní politiku za každých

okolností (jako Eduard Grégr a Jan Skrejšovský). Tehdy je s Ed. Grégrem a Skrejšovským za to kaceřován a vyloučen z Českého státoprávního klubu. Na druhé straně se stává v témž roce náměstkem nejvyššího maršálka království českého, tedy místopředsedou zemského sněmu, a je povýšen do rytířského stavu. Ale už v r. 1883, v jednašedesáti letech, je syt bezohlednosti a špinavosti politického života a odchází do ústraní. Zemřel 11.2.1894.

Pražské centrum národního života nedalo Jičínu jen skvělého organizátora jičínské spolkové činnosti v první polovině 60. let v JUDr. Karlu Klaudym, ale v profesoru Josefu Šimáčkovi i čilého iniciátora řady českých podniků. Učil v Jičíně velmi krátce, na nižší reálce, především fyziku. V roce 1860 podle seznamu obyvatel bydlel v Židovské ulici č. VI, tj. 103, byl svobodný a bylo mu 24 let. Podílel se hlavně na založení spolků a zařízení, které napomáhaly rozvoji českého hospodářství. Dne 14. prosince 1860 žádá město, aby přispělo na zřízení knihovny pro jičínské průmyslníky a zakoupilo pro ni Naučný slovník Riegrův (město dá 105 zl.). Už v dubnu oznamuje městskému výboru, že knihovna bude slavnostně otevřena 5.5.1861. (SOKa Jičín, f. Archiv města Jičína, k. 534). V tu dobu pořádal také pro drobné jičínské podnikatele slušné navštěvované večerní přednášky. Dne 15. ledna 1862 pak posílá radě města návrh na zřízení řemeslnické školy, která by poskytovala teoretické vzdělání a ve vzorných dílnách pod vedením řádných mistrů učila i doved-

nostem. (Škola byla založena, ale brzy pro špatnou docházku učňů zanikla. Teprve po deseti letech uvedla takovou pokračovací řemeslnickou školu v život Řemeslnická beseda.)

V roce 1861-2 stál Josef Šimáček také u zrodu Občanské záložny, založené na družstevním principu. Ke vzniku hospodářsko-průmyslového spolku pod názvem "Muzejní společnost jičínského kraje" dal dokonce podnět. Vedla ho k tomu nečinnost krajského hospodářského spolku, odbočky Vlastenecké společnosti hospodářské v Praze, založené v r. 1850 z vůle státních úřadů. Sám v listopadu 1860 sepsal návrh stanov, který pak upravil JUDr. Frant. Lohař. Když byly stanovy konečně 22. května 1863 úřady povoleny, stal se Josef Šimáček prvním jednatelem Muzejní společnosti (předsedou byl JUDr. K. Klaudy). V přísně důvěrném dopise přiloženém k stanovám, odeslaným na místodržitelství, charakterizoval okresní hejtman Studniczka Josefa Šimáčka (a ještě několik zakladatelů) za muže "extrémně nacionálního českého smýšlení" (SOKa Jičín, f. Archiv města Jičína, k. 266). Měl pravdu. Ne náhodou byl prof. Šimáček i mezi zakladateli TJ Sokol a dokonce iniciátorem vzniku Občanské besedy. Podle Památní knihy Občanské besedy právě on těžce nesl "panství Němců" nad Čechy v Kasinu (jediném společenskokulturním spolku, který vznikl a působil v 50. letech) a přišel na myšlenku "zarazit spolek národní". Po schválení stanov místodržitelstvím se na první valné hromadě Besedy 6.4.1862 stal

jejím jednatelem (předsedou byl zvolen JUDr. Klaudy).

Rozhodně češství a smysl pro podporu hospodářského života si přinesl z pokročilejší Prahy. Měl s ní živé kontakty, hlavně se svým starším bratrem Františkem Šimáčkem (1834-1885), dobrým novinářem a hlavně nakladatelem zaměřeným na "propagaci podnikatelských spolků, založen", na hospodářské otázky... V bachovské době vydával od r. 1857 jediný český časopis vycházející v Praze - "Posel z Prahy", ovšem časopis nikoliv politický, nýbrž literární a hospodářský. Později, od roku 1867, vydával oblíbený rodinný časopis Světozor. Byl švagrem Vojty Náprstka a spojovaly je nejen manželky - sestry, ale i zájem o technický pokrok. Šimáček Vojtovi Náprstkovi pomáhal při budování Českého průmyslového muzea a na světových výstavách (předváděly nejnovější technické novinky) pro Náprstka nakupoval výstavní předměty. Jeho paní Barůška absolvovala roku 1863 ve Vídni odborný kurz šití na šicím stroji a vedla pak v Praze první sklad a prodejnu "amerických" šicích strojů Wheeler & Watson.

Takové bylo pražské podhoubí jičínských aktivit prof. Josefa Šimáčka, který z Jičína odešel na konci roku 1863, když byl jmenován profesorem týnské realky v Praze. Zastupitelstvo města mu 9.12.1863 děkuje "za horlivost, s jakou za dobu čtyřletého pobytu svého zde jak pro blaho školy, tak i pro vzbuzení a povznesení smýšlení obecního účinkoval." (SOKa Jičín, f. Archiv města Jičína, k. 552)

Vladimír Úlehla

Jičínské události roku 1906

• Ve schůzích městského zastupitelstva ze dne 11. a 24. ledna 1906 byl schválen obecní rozpočet na rok 1906 takto: Veškeré příjmy obecní: 151.906 K 64 h. Veškerá vydání 228.581 K 16 h. Schodek 76.674 K 52 h se uhradí 40% obecní přírůžkou (46.000 K) a z očekávaného daru z výtěžku obecní spořitelny (30.674 K 52 h).

• Na schůzi konané 15. února byl schválen rozpočet městské všeobecné veřejné nemocnice, ústavu chudých, měšťanského chorobince a městských jatek. Na základě nařízení c.k. ministerstva vnitra ze dne 14.7.1902 a výnosu c.k. okresního hejtmanství z 12.5.1906 vydala městská rada zákaz vyprašovat věci z bytu, roušky, utěráky atd. okny neb jinými otvory na ulici. Přestoupení tohoto zákazu se trestalo podle platných policejních předpisů. Dále bylo vydáno nařízení o zákazu plivání na zem ve veřejných místnostech (hostince, obchody, ...). Po celý rok probíhaly při zasedáních městského zastupitelstva velmi bouřlivé diskuse o nutnosti, financování a rentabilitě zřízení městského vodovodu. Rozepře se týkaly i vodních zdrojů - pramenů tábořských a studeňanských.

Pod názvem Spolek majitelů domů v Jičíně byl v našem městě ustaven nový spolek, který měl hájit zájmy majitelů domů ve věcech berních, poplatkových, obecních i zemských.

Výbor Mladeneckého spolku, 8. říjen 1906

Archiv RMaG Jičín

- Z důležitých městských staveb v uvedeném roce jmenujme alespoň: prodloužení chodníku při silnici Popovické až k domu F. Šimka, úpravu dalšího dílu ulice Tyršovy a ulice Příčné, zřízení chodníku od domu A. Fuchsové k budově měšťanských škol a stavbu kanálu v ulici Židovské a Palackého k budově c.k. gymnasia. 18. března 1906 se do splavu na Tobolce zřítily silniční zděná hráz i se železným zábradlím, která byla postavena v roce 1905 z důvodu rozšíření erární silnice.
- Na c.k. gymnasiu studovalo roku 1906 322, na c.k.reálce 436 a c.k. učitelském ústavu 167 studentů, cvičnou školu navštěvovalo 89, obecnou a měšťanskou chlapeckou školu 558, obecnou školu na Novém městě 293 a obecnou dívčí školu 396 žáků, na dívčí měšťanské škole byly zapsány 672 dívky.
- Výroční trhy se r. 1906 konaly 5. února, 7. května, 30. července a 26. listopadu, dobytčí trhy na Novém městě 8.1., 12.3., 11.6., 2.7., 10.9., 12.11. a 3.12. a byly již tradičně hojně navštěvovány kupujícími z Podkrkonoší a Pojizeří. (Pro zajímavost uvedme ceny některých potravin: 1 slepice - 1,20-1,40 K, 1 kg vepřového 1,60-1,80K, 1 kg másla 1,66-2,08 K, 1 kg tvarohu 0,24-0,64 K, kopa vajec 4,80-5,40 K, 1 l mléka 0,16-0,18 K, 1 kg hřibů 0,56-0,60 K.)
- Počátkem roku byly na panství hraběte Ervína Šlika v Prachovském revíru zastřeleny 4 lišky. Jeden pěkný exemplář byl darován hraběcímu lesním úřadem zdejšímu c.k. gymnasiu.
- První květen byl na Jičínku jako každoročně v předvečer oslavován "pálením čarodějnic" - na všech návrších a kopcích v okolí Jičína plálo nesčíslné množství ohňů, což skýtalo velice malebný obrázek. 1.5. od 17. do 19. hodin se na náměstí uskutečnil koncert městské hudby.
- Na den sv. Petra a Pavla (29.6.) vysvětil královéhradecký biskup Th.Dr. Josef Doubrava ossarium - kapli postavenou na vojenském hřbitově u Kbelnice. Ossarium bylo vystavěno na pozemku věnovaném od Karla Rezníčka, soukromníka na Hrubé Skále, dle plánu architekta V. Weinzettla, ředitele c.k. odborné školy v Hořicích.
- V neděli 29. července - v den 50. výročí úmrtí K.H.Borovského - se v Jičíně konala národní slavnost, při které byl slavnostně odhalen pomník Karla Havlíčka Borovského na počátku lipové aleje. Přes 5 m vysoký pomník zhotovil akademický sochař Jan Řiha ze Smíchova. V sobotu, v předvečer slavnosti, bylo město slavnostně osvětleno a vyzdobeno prapory, při vstupech do města vítaly hosty slavnosti slavobrány s Havlíkovými hesly. V sokolovně se uskutečnilo divadelní představení o K.H.Borovském od F. Šamberka. V neděli se účastníci slavnosti shromáždili na novoměstském náměstí a odtud se vydali k Havlíkovu pomníku. Zde zahájil slavnost starosta Jičína Fr. Knotek, o významu a životě K.H.Borovského promluvil Karel Sokol z Prahy. Mezi čestnými hosty byl i J. Vrchlický a prof. Sekanina. Odpoledne se konala lidová slavnost spojená s koncertem v Libosadě a večer slavnostní zábava při hudbě v sokolovně.
- Od 20. srpna do 10. září byla v prostorách 1. patra měšťanských chlapeckých škol instalována "Výstava mladého umění" pořádaná krajinským spolkem Jizeran. Svá díla zde jičínské veřejnosti představili např. J. Štursa, F. Kavan, V. Hofman, J. Jelinek, O. Kubin, V. Špála a K. Vik. Výstavu doprovázel i cyklus přednášek, z nichž jednu přednesl Dr. Zd. Wirth. Od 23. září do 14. října probíhala v malém sále sokolovny výstava F. Kupky, pořádaná Akademickou čtenářskou jednotou.

Slavnostní vysvěcení Ossaria dne 29. června 1906. Foto J. Pícek

Slavnostní odhalení pomníku K. H. Borovského dne 29. července 1906. Foto A. Brožek

Archiv RMaG Jičín

• Z hostujících divadel jmenujme Divadelní společnost E. Zöllnerové, Divadelní společnost p. Muška a Východočeské divadlo, které v Jičíně uvedlo 12 oper a operet. Počátkem září zavítal do Jičína opět Velký americký biograf p. Z. Kerbera, který v sále hotelu Hamburk denně "mnoho nevidaných a překvapujících scén" četnému obecnstvu představil.

• V důsledku příznivého a velmi mírného podzimního počasí kvetly ještě 2. prosince 1906 sedmikrásky, na svahu silnice od Jičína k Soudně byly nalezeny červené jahody a na některých pozemcích úplně vyvinuté klasy ječmene.

• Závěrem potěšíme zejména čtenářky 2 kosmetickými předpisy doporučovanými r. 1906 redakcí časopisu Krakonoš: na mýdlo pro citlivou plet smícháme 4 díly oloupaných hořkých mandlí, totéž množství sladkých mandlí, růžovou vodu, 1 díl medu, 1/8 dílu spermacetu (vosku) a 1/16 dílu kafru. Anglický "violet powder" získáme z 1 libry jemné pšeničné mouky nebo rýžového škrobu, 15 g fialkového kořene, 10 kapek ambrové esence, 10 kapek bergamotové silice a 10 kapek růžové vody.

Z Krakonoše r. 1906 vybrala HÁ

Z Kablíkovy sbírky ptactva Pěnkava obecná (*Frincilla Coelebs*)

V pomyslné soutěži o nejbarvenější ptáčí druh našich krajín bych svůj hlas dala pěnkavě obecné. Tedy přesněji samečkovi tohoto druhu. Zatímco samičky pěnkav jsou podobné jako u většiny ptáčích druhů zbarveny nevýrazně, sameček je opravdový krásavec: modrošedá hlava přechází v červenohnědá záda a ta dále v zelený kostřec, spodní strana těla je vínová, břicho bílé, na křídlech jsou dva výrazné bílé pruhy a v ocase bílá krajní pera.

Pěnkava obecná je našim nejbežnějším ptákem, nalezneme ho téměř všude: v intravilánu obcí, v centru měst i v lesích a zahradách. Je zrnožravá, mláďata však krmí hmyzem. Pěnkavy hnízdí 2x ročně v období od dubna do června. Hnízdo miskovitého tvaru splétá z vláken, stébel a mechu

pouze samička a ta těž zastane i většinu sezení na vajíčkách. Mláďata se ze světlých vajíček s hnědými skvrnami líhnou cca po 12 dnech.

Latinský název *coelebs* znamená svobodný a byl dán pěnkavě pro její chování v zimním období. Zatímco samičky a mládí samečkové odlétají za teplem, staří samci přezimují zde ve střední Evropě a stávají se tak na zimní období slaměnými vdovci.

Pěnkava obecná patří též k našim nejlepším zpěvákům. Sameček opakuje stále 1 motiv s typickým trylkem na konci, který se překládá jako "Na naši zahrádce sluníčko svítí". Mezi pěnkavami z různých krajů existují však ve zpěvu značné rozdíly, jakési dialekty. Pěnkava má základní motiv zpěvu vrozený, ale odchylky

se postupně učí. Toho využívali lidé v dřívějších dobách a pěnkava byla oblíbeným chovancem v klecích; dokonce se pořádaly závody v pěnkavím zpěvu podobně jako dnes s kanáry. Z tohoto důvodu se dr. Šír v knize *Ptactvo české* věnuje v kapitole o pěnkavě především jejímu chovu. Celou kapitolu končí slovy, která rozhodně nejsou omezena jen druhem pěnkava obecná ani dobou, ve které dr. Šír žil: "Nemo-

hu jinak skončíte nežli přáním, aby každý, kdo tohoto užitečného ptáka pro zálibu v kleci drží, rozumným a laskavým ošetřováním hleděl mu nahraditi ztracenou svobodu, ten velký dar, jehož příroda mu poskytuje."

Pěnkava obecná se v Kablíkově sbírce nalézá pod číslem 72, jedná se o pár zastřelený u Vrchlabí. Do dnešní doby se však ani jeden pták nedochoval.

Mgr. Petra Ziková

Další denárové ražby jsou součástí numismatické sbírky muzea v Lázních Bělohrad. Ani tyto mince nemají nálezové okolnosti, a tak lze vycházet opět jen z jejich mincovních obrazů a doby, ve které byly z výhradního práva panovníka (zvaného mincovní regál) raženy. Jejich velikost koliduje mezi 15 - 16 mm. Mince ražené z bílého kovu (směsi stříbra a mědi) byly povrchově ošetřeny.

I v této sbírce je nejstarší ražbou denár knížete Boleslava II. stejného typu jako ve sbírce jičínské (Fiala III: 5). Na lícové

straně střížku je boží ruka vysunutá z oblaku, po jejích stranách znaky podobné písmenům, na rubu mince je kříž s hrbočky ve všech čtyřech polích. Opisy na obou plochách mince jsou zkomolené, písmena byla vyražena obráceně či v podobě nečitelných znaků. - Řezači želez (zlatníci) byli v této době negramotní, má se za to, že opisy mincí sestavovali kněží, jediní vzdělání lidé své doby. Navrhovali nejspíš i mincovní obrazy. - Denár lze datovat mezi roky 972 - 999.

Třemi kusy jsou zastoupeny ražby knížete Břetislava I. Lze je datovat do období 1050 - 1055. Jedná se o tzv. malé denáry, které nechal kníže razit po mincovní reformě provedené v roce 1050. První z denárů je rozlámaný na tři kusy. Jejich sestavením lze získat mincovní obraz po kolena zobrazené postavy s křížkem a v opisu se zkomoleným jménem knížete BRACIZLAVS. Na reverzu je velmi hrubě vyražen

Denáry českých přemyslovských knížat ve sbírce muzea Jičín

- část. 3 -

pták (páv?) a opis SCS . VVEN-CEZLAVS (Václav). Jedná se o kus zobrazený v katalogu denárů E. Fialy z roku 1895 na tabulce VII pod číslem 26. Druhý v pořadí je denár, na kterém jsou zobrazeny dvě postavy (Fiala VIII: 2). Na averzu je to nejspíš postava knížete s praporem a v opisu zkomoleným jménem Břetislav. Na reverzu je to na trůně sedící kníže s křížem a opisem SCS . VVENZESLAVS - tedy Václav. Je míněn kníže Václav, který byl již plně uznávaným zemským patronem a světcem českého raně feudálního státu. Třetí denár nese obraz knížete s pozdvíženou rukou, na reverzu pak téměř stejný obraz postavy světce z čelního

pohledu s dvěma různými kříži po stranách figury. Zkomolený opis na obou ploškách mince nese jména Břetislav a Václav.

Pět denárovými ražbami je zastoupen kníže, a od roku 1085 král, Vratislav II. (1061 - 1092). Na první jeho minci je zobrazena napřažená ruka (pravice) s holí, na rubu z profilu poprsí muže oblečeného do řasnatého roucha sepnutého sponou a s jakousi čepicí na hlavě (Fiala IX: 7). Ze zkomolených opisů lze sestavit jména Vratislav a Václav.

Druhá mince je zastoupena dvěma kusy (Fiala IX: 10,). Na lici je z profilu poprsí knížete / krále

s opisem Vratislav. Revers nese obraz ruky s praporem, která vychází z kaplice - obrazu znázorňujícího kostel. Další typ denáru vyraženého ze směsi stříbra a mědi (typ Fiala IX: 1) nese podobný mincovní obraz jako

předcházející kusy - trůníčného knížete / krále Vratislava a polopostavu knížete Václava. Konečně poslední denár typu Fiala IX: 5) má na lici vyraženou postavu se žezlem v ruce sedící na trůně a

zcela zkomolené jméno Vratislav. Na rubu je zobrazena hlava knížete Václava s hrotitou korunou s přívěsky. I zde je jméno zemského patrona zcela zkomolené.

Jednou mincí je zastoupena vláda knížete Břetislava II., syna předcházejícího panovníka. Břetislav vládl samostatně mezi lety 1092 - 1100. Mince typu Fiala X: 20 nese na averzu obraz hlavy knížete v přílbici a s kopím v ruce včetně velmi zkomoleného jména v opisu. Na reversu razidla vyryl řezač želez poprsí prostovlasého knížete Václava, opět s jeho zkomoleným jménem sestaveným z jednotlivých punců.

Z první či druhé vlády knížete Bořivoje II. (1100 - 1107, 1109 - 1110) jsou zachovány dvě ražby. První s obrazy hlavy knížete z přímého pohledu a opisem BORIVOI a s trůníčnou postavou knížete Václava a čitelným opisem WENZESLAVS. Druhý denár (typ Fiala XI: 6) nese na averzu v kruhu z perlovce poprsí knížete oblečeného v antickém rouchu, s kloboukem a praporem, vedle postavy je malý křížek - vše orámováno čtyřlístem. Na rubu je vyražen obraz klečícího anděla, který pozdvihuje dítě. V opisu lze přečíst jméno Václav. Jedná se o nepříliš často nacházený denár.

Jeden denár uvedené sbírky byl ražen za krátké vlády knížete Svatopluka (1107 - 1109). Na lícové straně nese obraz postavy klečící před oltářem (?) s kalichem a malou postavou za zády. Na rubu pak polopostavu prostovlasého muže se zdviženým mečem v pravé ruce. V opisech jsou mírně zkomolená jména Svatopluk a Václav (Fiala XII: 20).

PhDr. Eva Ulrychová

... pokračování příště

Meteorologický přehled za rok 2005

V roce 2005 jsme završili 10 let měření na školní meteorologické stanici v rámci mezinárodního projektu **THE GLOBE PROGRAM**. Dvacet hodnot, které každý den v poledních hodinách zaznamenáváme do tabulek, můžeme porovnat s údaji za celé desetiletí 1996-2005.

Teploty

Nejteplejším měsícem roku 2005 byl červenec. Měsíční průměr nejvyšších denních teplot činil +24,48°C a nejnižších denních teplot +13,95°C. To odpovídá dlouhodobým meteorologickým statistikám pro naše území. V posledním desetiletí tomu ale tak nebylo. Většinou byl nejteplejším měsícem srpen.

Nejstudenějším měsícem roku 2005 byl únor. Měsíční průměr nejnižších denních teplot činil -4,79°C a nejvyšších denních teplot +1,45°C. Dlouhodobé statistiky uvádějí nejčastěji za nejhladnější měsíc leden, následovaný prosincem a únor. V roce 2005 nastala nejméně častá situace, kdy pořadí měsíců bylo přesně opačné! Za uplynulé desetiletí byl únor nejstudenějším měsícem ještě pouze v roce 1996.

V roce 2005 jsme zaznamenali 57 letních dnů, kdy teplota dosáhla a překročila +25,0°C. Méně tepla podnebná oblast České republiky, ve které Jičín leží, je charakterizována 40-50 letními dny v roce. Počet letních dnů byl tedy nadprůměrný, v porovnání s celým desetiletím byl čtvrtý nejteplejší. Nejvíce letních dnů připadlo na červenec (17) a červen (13). Poprvé byla letní hodnota dosažena již 2. května, po něm v tomto měsíci následovalo dalších 9 letních dnů. V srpnu bylo letních dnů relativně málo (9), ale letní hodnoty pokračovaly i v září. Zaznamenali jsme jich celkem 8, poslední 11. září.

Pouze 6 dnů roku 2005 patří do kategorie tropických dnů, při kterých je dosažena nebo pře-

kročena hodnota +30,0°C. V porovnání s celým uplynulým desetiletím se jedná o třetí nejnižší počet. Kupodivu polovina z nich se vyskytla již v květnu, první s hodnotou +32,2°C jsme naměřili 28. května. V červnu byl tropický den pouze 26.6. (30,6°C), poslední dva se vyskytly koncem července. Dne 29. července se rtuť maximálního teploměru zastavila na 35,2°C, o den později na rovných 35,0°C. Jednalo se o druhou a třetí nejvyšší teplotu za deset let našeho měření.

Po dvouleté přestávce v letech 2003 a 2004 jsme zaznamenali tropickou noc, při které neklesne nejnižší teplota pod 20,0°C. Tomu téměř přesně vyhovovala noc na 29. červenec s denním minimem 20,1°C.

Mrazy

Mrazových dnů, kdy teplota zpravidla v noci a brzy ráno klesne pod bod mrazu, by mělo být v mírně teplé oblasti 110-130 za rok. V r. 2005 jsme jich zaznamenali 99, tedy výrazně méně. Za celé desetiletí se jedná o průměrnou hodnotu. Rovněž v přízemní vrstvě vzduchu 5 cm nad zemí byl počet mrazových dnů průměrný a činil 125 dnů.

Poslední mrazový den ve 2 m nad zemí jsme v jarním období zaznamenali 23. dubna (-0,8°C). Na podzim poprvé mrzlo 19. října (-1,8°C). Přízemní mráz se naposledy na jaře objevil symbolicky na Serváce 13. května (-0,8°C), na podzim poprvé 16. října (-2,0°C). Bezmrázové období tedy ve standardní výšce trvalo 178 dní, v přízemní výšce 5 cm pouze 155 dní!

Nejvíce mrazových dnů připadlo na únor (26) a leden (20). Překvapivě jich bylo více (19) v březnu, než v prosinci (17).

Mezi mrazovými dny se vyčleňují ledové dny s celodenním mrazem. Na Jičínsku by jich mělo být 30-40 ročně. V roce 2005 jsme jich zaznamenali 21, tedy podprůměrný počet. Na začátku roku naposledy mrzlo celý den 11. března (denní maximum -0,9°C), na konci roku se poprvé udržel celoroční mráz 25. listopadu (denní maximum -0,3°C). Nejvíce ledových dnů jsme zapsali v únoru (7) a v březnu (5), zbývající v lednu (4), prosinci (3) a listopadu (2).

Absolutně nejnižší teplotu roku 2005 přineslo ráno 5. února. Minimální teploměr ve 2m se zastavil na -14,4°C, v přízemní vrstvě na -15,6°C. Při porovnání se stejnými hodnotami za 10 let se jedná o nejmenší údaj, ve všech ostatních letech mrzlo vždy více.

V roce 2005 jsme nezaznamenali ani jediný arktický den, při kterém se udrží mráz -10,0°C a vyšší. Nejhladněji přes den bylo 28. ledna, kdy se maximální teploměr zastavil na -4,9 °C, do arktické hodnoty tedy chybělo poměrně hodně. Takové dny se u nás ale vyskytují zřídka, za 10 let jsme zaznamenali vždy po jednom v letech 1996, 2002 a 2004.

Srážky, bouřky

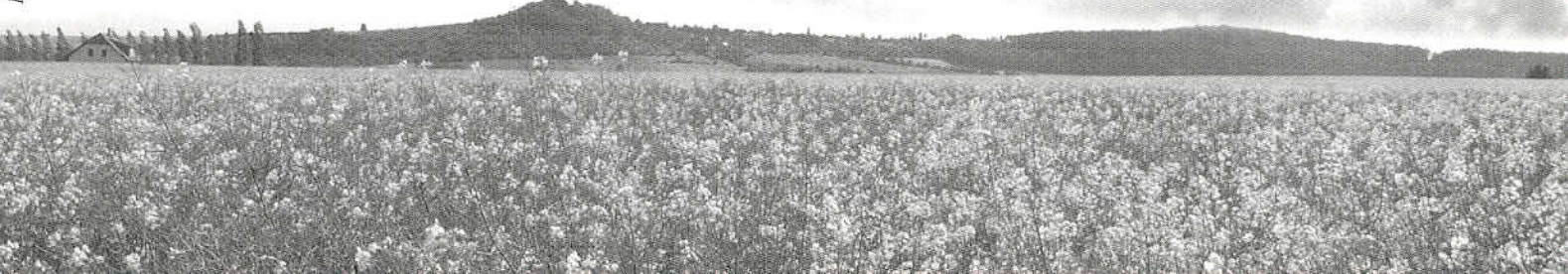
Srážkově byl rok 2005 průměrný. Na celkovém ročním úhrnu 676,7 mm se 597,0 mm podílely srážky dešťové (88%), zbývajících 79,7 mm tvořil vodní

ekvivalent vzniklý rozpuštěním zachyceného sněhu.

Srážky jsme zaznamenali během 143 dnů, z toho 108 dnů převážně pršelo a během 35 dnů převážně sněžilo. Za 10 let našich měření jsou první dva údaje třetí nejnižší po letech 2003 a 2004. Úplně opačné je ale pořadí roku 2005 v porovnání počtu dní se sněžením. Stejný počet byl v roce 1996 a větší počet (42) máme v tabulkách jen v roce 1999.

Nejdeštěvším měsícem byl v r. 2005 červenec, kdy napršelo 136,5 mm, což je téměř přesně třetina celoročního úhrnu. Přes hranici 70 mm se dostal ještě květen (75,8 mm) a srpen (74,4 mm). Po celé vegetační období byl tedy srážek dostatek. Výhodou byla lepší kvalita vody v tocích a nádržích a svěže zelený vzhled krajiny. Po několik posledních let mělo u nás léto spíše subtropický charakter a krajina byla často vyprahlá jako ve Středomoří.

Druhým srážkově nejbohatším měsícem roku 2005 byl leden. Napršelo sice jen 59,3 mm, ale dalšími 29,2 mm se na měsíčním srážkovém úhrnu podílelo sněžení. Celkových 88,5 mm představuje 13% celoročního úhrnu. Během ledna a července tak spadla třetina srážek za celý rok. Nejvydatněji pršelo 6. července, kdy jsme do srážkoměru zachytili 31,5 mm za 24 hodin, 9. července 25,5 mm a 31. července 25,3 mm. Takové srážky ovšem nejsou v letním období neobvyklé. Přívalové srážky ani další jevy, které by způsobily větší škody, jsme v Jičíně naštěstí nezaznamenali. Proto lze nazvat

rok 2005 jako srážkově poměrně vyrovnaný. Suché měsíce jsme zaznamenali mimo hlavní vegetační období. V říjnu napršelo pouhých 7,3 mm a tento měsíc se stal nejsušším nejen v roce 2005, ale dokonce mezi všemi 123 měsíci od začátku našich měření.

Podobně suchý byl v roce 2005 také březen (11,3 mm) a podprůměrný byl také listopad (22,0 mm). Tyto údaje uvádějí na pravou míru všeobecně rozšířenou mylnou představu o množství srážek v létě a listopadu. Jedna krátká letní bouřka bývá na srážky mnohem vydatnější než mrholení během celého dušičkového počasí. Naše subjektivní pocity mohou být dosti zavádějící.

Na sněhové srážky byl nejbohatší leden, kdy během 9 dnů zachycené množství sněhu vydalo po rozpuštění výše zmiňovaných 29,2 mm vodního ekvivalentu. V prosinci nasněžilo sice jen 19,9 mm, ale 29. prosince jsme se dočkali největší nadílky nového sněhu. Za 24 hodin ho napadlo 12 cm, což je největší množství za celý rok. Celková výše sněhové pokrývky dosáhla toho dne 13 cm, což je opět pro rok 2005 rekordní množství. Jičín opravdu není na sníh příliš bohatý, tento údaj pak kontrastuje s kalamiťní situací v jižních Čechách nebo v nedalekých Orlických horách, kde vznikly obrovské škody. Uvedených 13 cm je druhá nejnížší hodnota za celé desetiletí po roce 1998, kdy roční maximum sněhové pokrývky dosáhla jen 10 cm. V Jičíně ale pouze v letech 2001, 2002 a 2004 překročila vrstva sněhu 30 cm.

I když bylo sněhu v roce 2005 poměrně málo, pokrýval zemský povrch po dobu 88 dnů, což je kupodivu po roce 1996 (97 dnů) druhý nejvyšší údaj za celé uplynulé desetiletí. Dlouhodobé sta-

tistiky uvádějí pro mírně teplou oblast 50 - 60 dnů se sněhovou pokrývkou za rok. V tomto směru byl tedy rok 2005 nadprůměrný. Na celkové bilanci se nejvíce podílel únor všemi svými 28 dny, dále prosinec 18 dnů, březen 16 dnů a leden i listopad přidaly shodně po 13 dnech. V jarním období roku jsme se naposledy setkali se sněhovou příkrývkou 16. března, koncem roku se opět vytvořila 18. listopadu.

Školní areál meteorologických měření

V roce 2005 hřmělo nad Jičínem během 22 dnů, což je třetí nejvyšší počet za deset let. Poprvé zahřmělo 18. dubna, v tomto měsíci znovu 28. dubna. Po dvou bouřkových dnech přidaly také květen a červen. Nejbouřlivější byl červenec se 7 dny, další čtyři byly v srpnu a pěti se podílelo ještě září. Ta úplně poslední odezněla na sv. Václava, tedy 28. září. Dne 5. května, jako v jediném dni v roce, padaly drobné kroupy.

Zachycené vzorky srážek jsme podrobili měření hodnoty pH, které provádíme pomocí indikačních papírků. Hodnoty kolísaly v rozmezí pH 4,0 - 6,0 při celoročním průměru pH 4,74. Ideálně čistá dešťová voda má mít pH 5,5 - 5,7. Námi zjištěné hodnoty tedy vykazují mírné okyselení. Celkově se situace pozvolna zlep-

šuje a roční průměr za rok 2005 je dokonce nejlepší za uplynulé desetiletí.

Vlhkost, vítr

Relativní vlhkost vzduchu udává stupeň jeho nasycení vodními parami. Naše měření provádíme v poledních hodinách. Celoroční průměr 67,52 % je druhý nejnížší za 10 let. Během roku 2005 se vyskytl pouze 4

dny se 100% vlhkostí, z toho tři dny byly v lednu a jeden v únoru. Takto nízký počet dní s úplně nasyceným vzduchem jsme za 10 let nezaznamenali. Pro srovnání v roce 2002 takových dní bylo sice také pouze 5, ale v roce 2001 dokonce 44.

Vyrovnaní absolutního rekordu našich měření přinesly 2. a 3. duben 2005. Během obou dnů klesla relativní vlhkost vzduchu na pouhých 26%. Stejnou hodnotu máme také v tabulkách 13. května 2000. Nejnížší měsíční průměr relativní vlhkosti vzduchu patří dubnu (50%), nejvyšší hodnoty vykazují leden a prosinec (84%).

Během roku 2005 jsme zaznamenali 125 dnů s úplně zataženou oblohou, což je za 10 let třetí nejnížší počet. Nejvíce se na celkovém počtu podílely poslední dva měsíce v roce - listopad (21) a prosinec (24). Příčinou byly opakované a několika denní souvislé inverzní situace nad Jičínskou kotlinou. Nejméně zatažených dnů vykazují září (4) a červen (5). Nezapomenutelně krásné bylo říjnové "babi léto" s mimořádně intenzivním za-
barvením listů.

Rovněž 3. místo z deseti zaujal rok 2005 počtem úplně jas-

ných dnů. Bylo jich celkem 28, nejvíce se podílely září (6) a březen (6). Ani jediný jasný den se nevyskytl v lednu a červnu.

Při určování druhů mraků jsme se nejčastěji (ve 125 dnech) setkali s šedou vrstevnatou oblačností stratus, která pokrývala oblohu hlavně v chladnější polovině roku. Druhá v pořadí (120 dní) byla zaznamenána kupovitá oblačnost typu cumulus.

Během sedmi prvních let našich měření jsme uváděli jako nejčastější jihovýchodní vítr. V posledních třech letech ale převahu získalo západní proudění. V roce 2005 jsme ho zaznamenali během 85 dnů, východní vítr foukal během 67 dnů a jihovýchodní během 62 dnů. Opakovaně jsme během měření zaznamenali nárazy dosahující až 12,0 m/s. Rekord roku 2005 ale představuje víchřice v odpoledních hodinách 16. prosince. Nárazy až 21,0 m/s způsobily i menší škody na majetku a lámaly větve stromů.

Půdní teploměr v hloubce 10 cm zaznamenal během roku teploty v rozmezí od +24,2 °C v červenci po -2,6 °C v březnu. Během 44 dnů v roce byla půda v této hloubce zmrzlá, konkrétně od 30. ledna do 14. března.

Při zhodnocení meteorologických jevů v Jičíně za rok 2005 můžeme konstatovat, že se nám vyhnuly všechny extrémní projevy, které často způsobily problémy i v nedalekém okolí. Je jisté všeobecným přáním, aby tomu tak bylo i v následujících letech.

Na úplný závěr přinášíme aritmetický průměr nejvyšších a nejnížších teplot za celý kalendářní rok, tak jak nám vyplynuly z tabulek za 10 let: 1996 = 7,71 °C, 1997 = 9,27 °C, 1998 = 9,25 °C, 1999 = 9,53 °C, 2000 = 10,41 °C, 2001 = 9,21 °C, 2002 = 10,07 °C, 2003 = 9,34 °C, 2004 = 9,13 °C, 2005 = 9,05 °C.

Pravděpodobně tato čísla nemají velký statistický význam. Přesto ukazují dlouhodobou vyrovnanost podnebí v mírném pásu. Jejich kolísání nejprve jakoby nasvědčovalo globálnímu oteplování, v posledních třech letech se trend obrátil.

Ekologické praktikum Čtyřlístek ZŠ Jičín, Zeleznická čp. 460

Klipcová, B.: Dějiny obce Údrnice, Údrnická Lhota, Únětice a Bělko	1 - 10
Hakenová, M.: Dějiny obce po r. 1950	10 - 11
Ziková, P.: Příroda	11
Ulrychová, E.: Archeologie.	12-13
Nyková, L.: Kostel svatého Martina v Údrnicích	13-14
Maloň, L.: Dvě mesaliance v rodině Schliků	14 - 16
Úlehla, V.: Pražáci v Jičíně	16-19
Há: Jičínské události roku 1906	19-21
Ziková, P.: Z. Kablíkovy sbírky ptactva	21
Ulrychová, E.: Denáry českých přemyslovských knížat (3. část)	22
Meteorologický přehled za rok 2005	23-24

Za přízeň a finanční podporu Muzejních novin a dalších akcí Regionálního muzea a galerie v Jičíně děkujeme firmě

ERONAL®